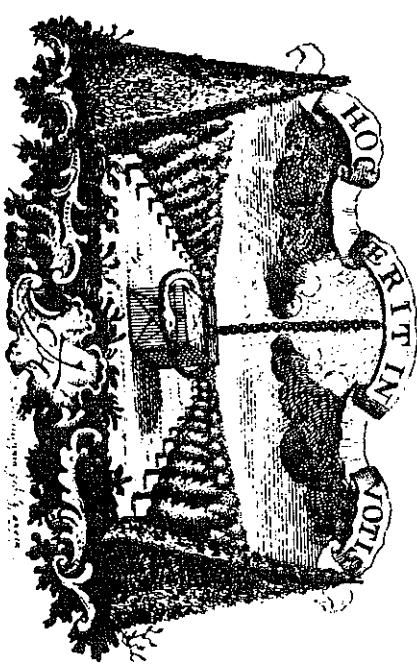


# METAPHYSICA

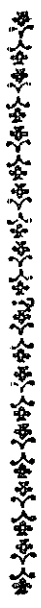
ALEXANDRI GOTTLIEB

BAVMGARTEN

PROFESSORIS PHILOSOPHIAE.



RD 1710 VII.



HALAE MAGDEBURGICAE,

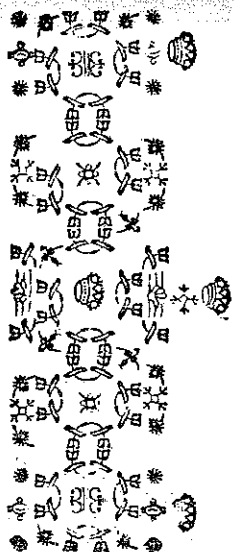
IMPENSIS CAROL. HERMAN. HEMMERDE.

1779.


LBS 790931



2. Nachdruckauflage der Ausgabe Halle 1779  
Printed in Germany  
Herstellung: fotokop Wilhelm Weiherr KG, Darmstadt  
ISBN 3 487 00377 5



## AVDITORI BENEVOLO.


**Q**uem enim potius, quam te, compellarem, dum ad parginas tibi paene dixerim soli concipias more consueto praefandum est? Non est, tibi cur excusam prodire denuo metaphylica, post infinitum numerum simili riuio notarum in quo quora sint a decantatissimis illis Aristotelis *περὶ τοῦ ποιητικῆς* non magis nou, quam quous ipse mortaliu sim ab orbe condito, tuis praecipue, tuis vnice commodis data, dicata, dedicata quae sint, prima se dicere satygan. te quum appello, coronam excurantissimorum ad ar-

P R A E F A T I O.

da quaeus ingeniorum nomine, com-  
 miliones per humaniorum literarum pro-  
 pylaeum, & accuratioris logices atrium in-  
 terna primorum sciendi principiorum  
 penetrata mecum amicissimis aemulatio-  
 bus ententes. Quae consideranti facile  
 parebit, quare primo, quicquid in acroa-  
 sibus rationalis scientiae curate tractare so-  
 leo, hic scribendo repetere superseverim:  
 deinde, quamobrem non potuerim a me  
 impetrare, quae postulat liber sermo viva  
 voce proponendum, ut exempla, dubia,  
 hirsutas, illustrationes alias, subicerem  
 etiam prelo tradendis ipsis ratiociniorum  
 nexibus. At sine his quid habes, inquit  
 non nemo, nisi satis succum metaphysices  
 feclerum? Modo sint ista satis firma, mo-  
 do satis apte concatenata, mihi, crede,  
 gratulabor egregie. Quam primum t v  
 veneris, & non videris solum, sed etiam  
 audieris, ecce, nervi succrescunt, addicitur  
 caro, cure vestitur, nec reor colorem  
 omnino deesse bonae foeminae, nec vi-  
 tam, nisi tibi forte visum fuerit aliter.  
 Porro talem te mihi ponens ob oculos,  
 qualem supra breviter pinxi, negligo, ne:  
 difficulter, *AVDITOR BENEVOLE*, male-  
 nolas eorum vocalas, qui fauorem in me  
 t v v m, de quo solemniter tibi gratias ago,  
 labefacturam causam interserunt, nescio  
 cuius,

P R A E F A T I O.

cuius, obsecratis. Non desuerunt huc  
 vsque, quibus me possimum in philoso-  
 phicis anire placuit, eruditis per expe-  
 rientiam declarantes, & olim declaraturi,  
 satis a se perpsecta, satis distincte cognita,  
 quae vel cum his coram egeram, vel in char-  
 tam conieceram. Quam diu viuos eiusmo-  
 di selses curare licuit & licebit, non habeo,  
 cur poeniteat istius regulae, quam mihi  
 sequendam constitui, ex quo non discere  
 solum, sed & discentes iurare iustus sum:  
*Ita moderare, quisquid exponere, ut ingenium  
 medicoriter felix, doctrinam illi, quam profero,  
 iure praeferendis medicoriter imbutum, in ca-  
 dem, quam tractas, haurienda medicoriter  
 diligens, mentem tuam clare posse Et perspicue  
 cognoscere.* Ad hanc legem exigens, quic-  
 quid tibi sum expositurus, nec noua capio,  
 quia sunt recentia, nec antiqua sperno,  
 quia videntur obsoleta. Quicquid in rem  
 meam audini, vel legi, meditarus sum &  
 meum feci, sed iratamen, vti inter bonos  
 bene agi conuenit. Snum cunque nunc  
 publice sine vindicatione restituo, tibi so-  
 lum & mihi ius visum eum iure fructuam  
 legitime translaturum seruaus. Inprimis  
 plurimum promotam cognitionem meam  
 eartum veritatum, quas hoc qualicumque  
 libello t e c v m communico, cogitationi-  
 bus, quas illustribus celeberrimisque me-  
 raphy-

PRAEFATIO.

taphylices inter nos reformatoribus, Leibnitiis, Wolfiis, Bulfingeris, Reufchius, fert acceptas non ingrata Germania, nullus vnam diffitebor. Quae fecurigo tam limpida, quae non aliquos voluat in fundo fcrupulos? Quantum abfolum a caecis affentationibus in philofophando, tantum, immo magis, alienum me haeris expetior a fereca fronte hominum, qui non diffimulant folum & claudunt aliis, quantum eius ab ipsis fieri potelt, fontes, ex quibus fuos maxime rivulos irrigarunt, fed etiam turbant eosdem, & venenatos aut nefcio quopeltentii fidere affatos praedicant, quo factius & ex fe promiffa, quae profertunt ipsis, & alii, quae communi de fonte haurerunt, a fe tamen mutuo acceptiffa rerum ignavis videantur. Habes, AVDITOR NE-NEVOLE, quos confulas, vbi non fatis omnino tibi fecerim, & ex quibus, fi quid infcius erroris commiferim, mea corrigas.

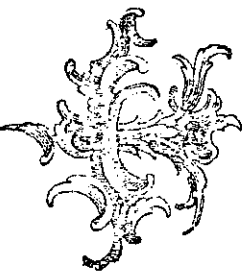
Ad feribendi rationem quod attinet, quo magis a purioris in dicendo copiae delicias per praefentes fluidiorum meorum rationes, & rigida flyli philofophici praecepta, tum alias, tum his ipsis in charullis diuulfus videor, hoc eas magis in oculis fero, hoc vbi que, quantum fas elt, fequar, fi non conlequar, ardentius. Veneres tamen orationis fecari, varios ornatus aucupari, circum-

PRAEFATIO.

circumloquutionibus vii pro receptis & civitate fatum metaphyfica donatis vocabulis, rerum explicationibus abstinere, quascassa fatis voce Cicero non expreflerat, in his potiffimum, meum non duxi, neque meum indicabunt, qui nec in notionum, nec in fylabarum regno foli triumphant. Si quid autem breuitate eadem & conuenientia cum vfu loquendi feribi potuiffet minus graue latinis auribus, eius veniam pero; quam vnam implorare non opus haberem typographorum etiam erroribus, quum alia in vrbe, quam in qua viuimus, imprimerentur hae fchedae, nec ortum, quantum voluiffem, fere vnaquam mihi fecit emendaturo festinans redire nunciis, nec vltimas plagulas omnino mihi corrigere conceffum fuit. Quicquid inde mali me perinuro prouent, cauebitur fubiuigenda mendarum exftantiorum enumeratione, VERAque, qui haec legens, beneuolentia. In quibus, fi qui forte iint, quos non folum in auditoribus habere non licet, fed quorum etiam ex doctrina plurimum ipfe poffum vitulari exfpectare, horum adrum aequa iudicia venerabor, horum admonitionibus morem geram, horum refutationibus ipsis nihil erit mihi iucundius. Qui difsentiant, in his etiam, quae

P R A E F A T I O.

graviora censebunt, hos vanum est, quod obreſſet. Ne putent laedi ſe, quando loquor, quando ſcribo, quae minus iſtis probantur, veritatis & officii, quantum ego quidem nunc iudico, compulſis viribus. Vbi ferre non poſſunt, quae profero, tollant, quibus armis permittit reſiſtio: ferant hominem, nihil magis fugientem, quam eas, quarum reus eſſet, inimicitias, nihil magis dolentem, quam ſi quibus ſine dolo ſuo ſimulacris irretitur. Vos autem, o! ſocii comitesque philoſophicorum meorum conatum, AVDI-TORES HONORATISSIMI, vitium his meis feliciter, renuitatem virium aequi bonique conſulite, meque, ſi mereor, amare perſigite. Halae, menſe Aprilii A. MDCCXXXIX.



P R A E-



P R A E F A T I O E D I T I O N I S I I.

Alteram hanc libelli tenuis editio- nem abſens denuo curare debui. Quamquam inde mihi nunc etiam excuſatio mendorum a chalcographis forte commiſſorum ſalua videtur: ſpero tamen in iis minuendis nec meam heic inanem operam fuiſſe, nec amicos, qui nunc Halae floret, & corrigendarum, dum prelo committerentur, plagiarum laborem non detreſcunt, debita cum gratiarum actione commemorandam diligentiam. Interim non ſum adeo mihi Suffenus, ut in ope-

PRÆFATIO ED. II.

varios, quicquid forsitan erroris & commissum iam erat, & accessit de novo, coniectum velim. Probe memini, qua dubitatione, quo metu, qua paene dixerim animi dejectione huic sermioni, quum primum in publicum emitteretur, coronidem impoiserim. Nunc etiam exiguam meam spem si superet legentium iudicantiumque benevolentia, denovo iac-tabor, quod tunc auditis lectisque doctorum virorum sententis mea mitioribus non diffiteor me magnopere gauisum esse. Quorum si qui tantum intra commemoraciones & laudes etiam nonnullas substiterunt, his nunc dista velim omnia, quae grati animi modestaeque testandae gratia tum copiose dici possent, tum ab his, qui norunt, quomodo vita viuatur, vel me tacente, facile colligantur. Vnus est, quantum ego quidem noui, qui narrationi satis vberis, iudicioque magis honorifico, quam quod merear, de his metaphyisice publice simul adiecit nonnulla, quae minus recte sibi placuisse quaedam a me prolata no-tarent, in *supplementis ad acta eruditiorum Lipsiensia* latina T. IV. S. VI. p. 266, seqq. Quis ille sit, nondum audire datum est. Nihilio suspicior minus ex fama celeberrimarum, ad quae sua contulit, ephemeridum esse vi-rum clarissimum.

Ma-

PRÆFATIO ED. II.

Multissimè V. C. sua meis non ita intertextu-ise, vt omnino dignoscere nequeat, qui mea nondum legit. Si qui mihi crimen obicuri-tatis obiciunt, *luidos veruere* ipse vocat, non ego. *Qui principum rationis sufficientis insipientur, existere mundum docebant, licet negent auctorem, in quo existit ratio praeclari vniuersi*, ex eius sententia, non ex mea. *Quia elementa simplicia non adiutur amittere praeslantissimum argumentum, quae mundum esse creatum intelligitur*, ipse dicit, non ego, etc.

Sunt, in quibus verba mea mutans V. C. sententiam ita simul immutauit, vt alia dixisse videar omnia. *Est, quod existat ut deter-minatio alterius, vel ita esse potest, vocari a me accidens aliis, ergo, addens, eius illud, quod non existere potest ut alterius determinatio, cui substantia*. Vtrumque satis aperte contra meum §. 191. Mihi substantia est, quod potest existere, licet non sit determinatio (nota, character, praedicatum) alterius. Quod vero non potest existere, nisi vt determinatio (nota, character, praedicatum) alterius, acci-dens appello. Hoc inuentus occasionem arripio reddendi rationes sic conceptarum de-sinitionum, quo propius in his aberant a vero, iam Aristoteles, cum discipulis a schola distis, Cartesius, ipse Spinoza, qui nihilio fecius ex

cr.

PRAEFATIO ED. II.

errore, qui paene censetur infinite parvus, factam ipsi religioni subvertendae machinam fabricatus est, illustri exemplo docens, quam verum sit illud Lucretii:

*Parvum est cinamen principium.*

Aristoteles substantiam dixerat, quod nec de subiecto ulla dicitur, nec subiecto ulli inest. Somerus in rationi sua metaphysica: *substantia est subiectum ultimum omnium praedicatorum.* It substantiae non dicitur de aliis, sed cetera de ipsis. Ex recentioribus patrum & auctam philosophiam amantibus, ut tam alios taceam, S. V. Aepinus vidit, non bene negari posse de quibusdam substantiis, quod insint aliis, tanquam subiectis, hinc substantiam dicit *ens per se existens*, s. e. quod vel plane non est in alio, vel est quidem in alio, sed ita, ut sit eius pars, vel comparis, utque ab eo separari, & separatim sine eo existere possit. Nolle equidem hanc explicationem meam facere, ob eius tamen rationem nec ego dixi substantiam, quod non potest existere ut alterius determinatio, s. praedicatum, sicut imputat mihi V. C. Non in eo, an aliquid existat ut determinatio s. praedicatum alterius, nec in eo, an non possit existere ut praedicatum alterius, cardinem notionis veri iudico, sed in eo, an possit

ex-

PRAEFATIO ED. II.

existere, licet nullus sit determinatio, s. praedicatum. Primum de multis substantiis cum S. V. Aepino concedo, hinc secundum non possum de singulis ponere. Tertium autem omnibus & solis substantiis convenit, hinc a me, tanquam character, quem definitum aiant, sumitur, per quem explicatum illud per se subsistere. Idem clare distingueque percipitur Carrivus in *Responsionibus IV. Operum p. m. 107*, addit: *h. e. abique ope ullius alterius substantiae posse existere, & in principis phisj. P. I. n. 15. Per substantiam nihil aliud intelligere possumus, quam rem, quae ita existit, ut nulla alia videri ad existendum. Et quidem substantia, quae nulla plane re indigeat, unica tantum potest intelligi, semper deus. Alias vero omnes non nisi ope concursus dei existere posse percipimus. Atque ilico nomen substantiae non convenit deo & illis omnino etc. Aperte si loqui voluisset, dicendum ipsi vitique fuisse, ex sua definitione, praeter deum non esse substantias. Nam neminem putarim Antonio le Grand concessuram, quando ille Inst. Phil. Cart. p. m. 28: *substantia, inquit, est res, cui nulla alia substantia opus est ad existendum, ut deus, lapis, caelum.* Prono potius alteo, satisque connexis ratiocinationibus ex substantiae descriptionibus eiusmodi*

deutu-

PRAEFATIO ED. II.

deduci poterunt eadem omnia, quae Spinoza tenuit ex sua, quando in *ethicis* dicit. III *Opp. possumorum* ratiorem p. 1. *Substantiam* dicit id, cuius conceptus non indiget conceptu alterius rei, a quo formari debet. Si placeret maiori ex parte retinere definitionem Cartesii, esset substantia res, quae nulla alia re, tanquam subiecto, indiget ad existendum. Tunc creatae etiam huc possent trahi substantiae, totaque rueret Spinozae fabrica. Ne tamen terminus subiecti remoram iniiceret, enim vitant, rem ita expressi: ens, quod potest existere, licet non sit determinatio alterius. Sic concedo, nullam creatam substantiam existere posse ita, ut non sit determinatum s. ratiorem alterius. Determinatum autem a determinatione s. praedicato conceptibus suis differt, non curante syllabarum aliquam & apicem convenientiam philosopho. Omnis substantia creata potest existere ita, ut non sit determinatio s. praedicatum alterius, nec ipsius quidem dei. Deus ita existit, ut sit nullius praedicatum. Ergo & potest ita existere. Habes definitionem neque solis deo convenientem, ceu cartesiana, neque solis substantiis creatis, ut illa, qua substantia vocatur ens perdurabile & modificabile.

Sed redeamus ad V. C. recensionem. Principium indifferensibile fuisse sumtum dum me

PRAEFATIO ED. II.

me narrat demonstrare, exhibet demonstrationem principii negandae totalis congruentiae, §. 270. datam, quam §. 271. lectorum oculis subicienda fuisse, in qua probatur, quod probari dicitur in adductis, principium negandae totalis similitudinis. Forte magis obervari meruissent minus notae principium ratiorem extra alia actualis §. 281. positum simultanei extra alia actualis §. 281. Ipse *actualem possum similitudinis extra alia* me dicit *locum* dicere. Quando casum concedo, purum nego, me dicit V. C. *casum praefigere*. Quae de viribus viuis affirmo §. 413. ipse me de viribus aut generatam affirmare, quod si verum esset, errassem. Ex negata materia omnino homogenea nullibi deduxi motum omnis materiae, deduxisse nihil minus dico. §. 773. propagationem per traducem ostendi duplici ratione fieri posse non involuentem ortum per traducem. Harum secunda non est, quae per creationem intelligi solet, & nullo iure mihi videtur propagatio per traducem dici posse. Concreationis enarravi hypothesein, quae per traducem propagaret animas, non quatenus eadem a deo crearentur, sed quatenus parentum animae non parum ad hanc operationem concurrerent.

Veni.



PRAEFATIO ED. II.

Veniatus ad eas, quibus V. C.

*alinit atrium*

*Transverso calamo signata.*

Confusionem more consueto dico diuerthiam coniunctionis. Ille putat ex magnetis partibus inter se coniunctis elucere diuersitatem in coniunctione, neque tamen ideocofusas eas dici posse. Verum viderur V. C. diuersorum coniunctionem, si vel maxime fuerit eadem, & diuersitatem coniunctionis, & diuersitatem ordinis confundere, probe distinguenda. Diuersae in magnete partes eo ordine, vel iis ordinibus per naturam coniunctae sunt, vt possint effluvia eas permeantia operari in ferrum, polos libere suspeni versus septentrionem & meridiem vertere, amicos oculo sibi iungere, inimicos in fugam dare. Lam pone magnetem in puluerem redigi vel calcinari, multae adhuc partes eius coniungentur, sed modo diuerso. In iisdem nunc est coniunctionis diuersitas, confuso, crypticae machinae deservitio, flammaeque nimis propinqui magnetis partus aliquis cometa. Facile concesserim in explicandis confusionis alicuius datae & peculiaris phaenomenis non male plerumque ad finem attendi. Sed illustratoni forsan curam necessaria, non sunt ideo necessaria definitioni.

Con-

PRAEFATIO ED. II.

Contra fatis notam perfectionis definitionem visitata denuo repetitur obiectio, esse nonnunquam sensum variorum ad vnum, e. g. succorum humani corporis ad mortem, ventorum ad euertendam domum configurationem, neque tamen ibi perfectionem esse. Non negauerim, me quoque, quum ontologics primo curatus adirerem animum, parum abuisse, quin definitam perfectionem per sensum realitatum ad vnam, & tunc, nisi totus fallor, in his melius mihi conuenisset cura V. C. Verum & hic exponam, cur *III. Wolffii* non mutauerim definitionem. Quum enim nunc iterum, vt supra in conceptu confusionis, non a me inuentae, sed ab isto non sine gratis acceptae definitionis reus agat, licet vtramque defendendo declarare, nunc ex mutandi nouandique libidine res aliquis aliter nonnunquam desinuerim, an perpensis subductisque retinendae vel immutandae definitionis rationibus. Forsan aequus index colliget, publici iuris consultissimum virum, *Io. Iac. Moser*, non in sola aetate mea narranda errasse, quando ipsi placuit mei mentionem inicere in ipsius *Gesamten von der Verbindung der Weltweisheit, besonders der Metaphysik mit der Theologie*, §. 6. Probauit in his meis omne ens esse reale, §. 136. probauit realitates non posse consentire, nisi

PRAEFATIO ED. II.

nisi ad realitates, §. 140. negationes non nisi ad negationes, §. 139. Hinc unum illud ens, quod in definitione perfectionis Wolffiana memoratur, & ratio perfectionis determinans f. focus eius dici potest, esse reale, quia ens, quia unum est, inferri quum posset, §. 141. non opus erat expresse id moneri in definitione. Iam ad hanc realitatem quum pateat ontologo consentire non posse, nisi realitates, nec id quidem addendum mihi videbatur in definitione, §. 94. secundum triam logicorum regulam: *definitionem notae, quartum una per alteram sufficienter determinatur, non in-gredimtur.* In deo omnia sunt realia, quae ipsi insunt. Hinc in eo consensus plurimum ad unum est consensus omnium ipsius praedicatorum f. determinationum ad unum summum. In finitis semper sunt quaedam realia, quaedam negationes. Quatenus illa non possunt non consentire ad unum, sed non nisi reale, in omnibus finitis est perfectio. Quatenus illae, negationes loquor, ne possibiles quidem sunt sine realitatibus, in omni tamen finito esse debent, & quidem non consentientes cum realitatibus, in omni finito est imperfectio. Ad exempla V. C. nihil nunc regerendum est, donec probeatur, in morte & deiectione domus tibi realitatis, nihil perfectionis esse. A negata perfectione medica & architectonica ad negandam perfectionem

Etionem

PRAEFATIO ED. II.

Etionem omnem, cosmologicam etiam, immo ontologicam, non valere consequentiam, Iogicus dixerit. Metaphysicus oculis rem intotius ampliore quaerat horizontem oportet, quam cuius

*Tres caeli spatium pateat non amplius abbas.*

Malum, metaphysicum quod dixi cum Ill. Leibnizio, non satis commode malum vocari videtur V. C. quamvis vela mox contrahat, causam interferens, *philosophorum definitiones nominales arbitrar.* Verum per omnia sacra philosophiae rogatos omnes velim, qui mea indicant, ne me quoque legant in eorum numero, qui non recte percipientes logicorum hanc regulam in torrandis contra receptam significationem definitionibus quidlibet audendi sibi semper aequam renitur potestatem. Prudens & circumspectum oportet arbitrium esse, quo vocabulorum potestates aut bene constitutas retinemus, aut constituimus, aut fluentes quasi & vagas signamus. At tali, non caeco putarim arbitrio, quicquid opponitur bono metaphysico, malum dici metaphysicum, imperfectiois eiusmodi rationem. Iam vero summa perfectio dei est bonum metaphysicum. In quantum haec in finitis tollitur, etiam per ipsas eorum essentias, ponitur imperfectio

PRAEFATIO ED. II.

perfectio, cuius ratio malum, quatenus absolute necessarium est, metaphysicum non male dicitur.

§. 389. dixeram, si hic mundus sit substantia, quia tunc extra infinitam substantiam eum existere debere iam probatum erat, *infinitam substantiam non esse vnicam*. Id, quid sibi velit, scitur V. C. se non intelligere, rarus naevum abbeffe typotheticum. Verum nihil hic est erroris, nec mei, nec chalcographi. §. 388-391. refuto Spinozifimum metaphysicum assertentem, substantiam infinitam s. deum esse vnicam substantiam. Huic enunciato oppono §. 389: *substantia infinita non est vnica se substantia*, sicut dicere solemus, solem nostrum systematis planetarii non esse vnicum, sc. solem, regem Galliarum non esse vnicum, sc. regem. §. 390. clarissimis verbis ita finitur: *substantia infinita non est substantia vnica, ea vni*. Quamquam inde me satis perspicue loquentum omnibus arbitror, qui non rapit in vnicam lineam oculos considunt: nihil tamen minus adieci nunc in hac editione §. 389. etiam vocabulum *substantia*. Quando ad mundi pneumatici denominationem adieci in parenthesis, *regnum gratae*, V. C. me monet mupdum pneumaticum

PRAEFATIO ED. II.

cum dicere regnum gratiae, quum tamen sint spiritus a regno gratiae alieni. Delectandum itaque primum erit, me vocabula cum definiendis apud alios synonyma iuxta haec vnicis inclusa simul adducere, quo facilius intelligantur & alii, neque tamen temere meas facere denominationes in parenthesis reiectas, quarum etiam non raro incommoda solco in acrobatis enumerare. Sic nunquam ego dixerim essentiam rei eius tantam. Vnde mirae confusiones. Alii tamen ita loquuti sunt. Sufficit. Iam notum est, Leibnitium omnes spiritus dixisse regnum gratiae. Ergo adieci titulum. Neque tamen concesserim objectionem V. C. nisi sensu theologico. Intellectus philosophice terminis spiritus a regno gratiae alienos non posse ut membra eius & foetios considerari, falsum est. Docet enim ins focale uniuersale & praecipue ins ciuitatis philosophicum, rebelles non ideo, quia volunt, exire ex nexu & potestate summorum imperantium, manere subditos, manere subditos iure meritoque. Velint, nolint. Perinde est.

Quod ad hanc nouam editionem attinet, lubentius eam breuiorem praefidiam, quam audirem more consueto. Neque tamen occurrerant curis posteroribus ambiciosa ornamenta, quae recidi commode possissent.

PRAEFATIO ED. II.

nisi forte falsè immittenda fuisset tentatis graduum, qui in potioribus observantur, enumerationibus. Nec enim has poscit primarum in metaphysicis linearum epitomæ. Sed quia iam dudum eas desiderari legeram, mea doctus sum experientia quâs novum meditationis orbem saepe per eas pandi, tandem in aliis sexcentis visibus singularem sane delectationem cogitanti dabit, quicquid est vere realis & positivi, si maximum conceperis, deum & divina deprehendere: nolui proflus abicere, quicquid addideram metaphysico mathematicorum, Literarum diversus ductibus ea notari volui, quo facilius dignosci possint, si quis vel sola intrare, vel omnino velit transmittere. Mutati non ita pauca, praesertim in doctrina de mentis immortalitate. Sectiones longiores in breviores distinxî, percipiens in acroasis inde nescio quid commodi, si saepius minores quasi metas contingere incet, nec uno velut anhelitu plures per horas est diducenda, quae videtur vnius modo materiae tractatio. Definitiones nonnullas adieci novas & probationes, quales de perfectionibus cognitionis, de materia cogitante, de harmonia praestabilia, quam & universalem, & psychologiam, ex hypothesis mutatum iui in theorema. Illustrationes ne abne quidem adieci. Nonnam

muta-

PRAEFATIO ED. II.

mutanti sententiam, quam ad primam editionem praefatus exposui. Separatim eas edere rogatus sum. Rectius id fieri possentio. Satis multa huc pertinentia iam in chartam consecta sunt, sed in publicum quicquam eorum edere, nunquam promissi, quicquam me catalogum nundinarum Lipsien- sium illustrationes eiusmodi praetermissio re pollicitum esse, tanquam his nundinis iam proditurae, mutatus sum. Fuerunt etiam, qui logica, qui ius naturae, vel alia philosophiae practicae capita simili ratione, qua metaphysica & ethica tetigit, vt scriberem, benevoli publice staderent. Interim donec erit bibliopola, qui conditionibus aequis hanc adiciat, vt eo in loco, vbi mihi vivendum est, mea preliis subitici me corrigente possint, quod ad scribendum mihi paene indico necessarium, hoc tranquillior a consurgendis laboriosis opido libellis eiusmodi abstinere, quo minus mihi & heic ab acroasis est otii, quo certius persuasus sum, orbem litterarum posse meis opellis sine ulla laetura superaddere. Dabam Francofurti cis Viadrinam a. d. XIV. Sept. clb Io cccxxxix.





## PRAEFATIO EDITIONIS TERTIAE.

**H**abetis itaque, si qui mea putatis aliquid esse, tertiam metaphysicorum, quae scripturam ante decem annis, editionem, quam non sine noua correctione passus sum in lucem denno prodire. Sectionum numerum auxilios plures inscripti titulos. Quaedam inuetaui, non omnino nihil adieci. Neque tamen repetam, quae iam olim praefatus sum, quia poterunt in antecedentibus aequi legere iudices, iniquos, ut nunc certe legant, non possum adigere. Horum expertus sum aliquos in qualibuscunque meis descriptionibus examinandis. Quibus ideo, quia minus aequi fuerant, si non respondeo, sunt alii mihi hoc ipsum meum silentium vitio vertentes. Unum notemus exemplum. Dixeram in prima, quam edidi, dissertatione poema *sensitivam orationem perfectam*. Vere dictum adhuc puto. Fuit autem, qui scriberet me dixisse poemam orationem *perfecte sensitivam*, & deinde significatam perfecti iam inter philosophorum ipsos pueros notissimum detorqueret in vulgarem istum, quo *perfecte pro*

*omni-*

## PRAEFATIO E. D. III.

*omnino* vagis in sermocinationibus aliquando substituitur. Significatam *sensitivam* ipse expressisse fixeram. Longe tamen alium assergit & hinc vocabulo bonus vir, quo Germani nunquam crassa vel pingui minerva turpifera, vel etiam obscenius dicta per iocum adiunt oppido sensitiva. Post ternam eiusmodi tam verborum, quam significationum inflexionem malignam frigide iocatur, non in mea, quae noluit intelligere, sed in larvam ab ipso sistam, quam meam non aequus edicit esse sensitivam. Ego vero sileo. Neque nunc verbum de lite misella scripsissem, nisi vilis essent alii, qui me non noverunt, negotiorum gratiorum causam prae me traxerunt, dissimulans forsitan armorum, quibus memet ipse descenderem, inopiam. Quamobrem hanc occasionem meam facio, qua publice deum immortalium obtester, ne mihi tantum vnaquam oti concedat, quod per litigia huius furfuris, quando mihi mouentur, terere, dilapidare, perdere liceat: ne vnaquam eo vsque patiatur apud me deprimi veri honoris ideam, ut aliquando mihi videatur huius interesse, qualibuscunque diis in me vel scripis ut armatus ipse statim procedam obviam, & bella decum nullos triumphos habitura. Si quando retundendi sunt impetus licentis peccantes, non decerunt, sicuti nec desierunt hucusque publica cum gratiarum

### PRÆFATIO ED. III.

actione commemorandi, me non rogante, non mandante, consentiente tamen, quod deceat bonum virum, pro me, pro vero potius, quod scripsi, scribentes, & officium summi præstantes amico, vel hinc vilius aliquas horas retinendo talia transigentes, ac ego mei tantum causa scribere vilis transigerem.

Aliter sentio de dissensionibus, in quibus animus cavillandi non pellucet. Vitam ad has referre possem, quae scripsit in philosophos vnus ex his, qui meis olim acrostichis interseruerunt. Dicam illi non scribo, quia quaedam meorum minus recte probata putavit, quod libertatis est philosophicæ. Vehementer id vnum displicuit, quod contra suam conscientiam, si meminit, generatim aut philosophos in ipso limine suae scientiæ promittere certitudinem plenam & summam, ac ultra quam maius aliquid ac solidius ne cogitari quidem possit. De me certe talia vere dici non possentor omnes, qui me vel Halæ, vel heic philosophiæ disciplinas auspicantem audierunt. Nam asserta libelli, quem sequi libero sermone soleo, si qua possent huc trahi, non solum non dilato vel extollo pluribus, sicut alia, verum etiam expresse interpretor, quod aiunt, rescribunt, saepiusque multis inter philosophandum & in locis, & postea moneo, *summam certitudinem cum completa, completam vere talem*

### PRÆFATIO ED. III.

talem cum ea, quae videatur completa sub demonstrationis, quam dicunt, pallo, non confundendas esse, summam hominis omnino non esse, completam non adeo late patere, vel per ipsos mathematicos & philosophiæ campos, ac iis appareat, qui veram a spuria luce in sideribus primæ magnitudinis inter eruditos istis distinguere nesciunt.

Nunc autem veniam ad id, cuius potissimum causa pertinet ad seripcionem hanc, quam manibus tenemus. Quam citus est rerum humanarum circuitus! quam repentina vicissitudo! Nondum annum quadragesimum, vivendo attingi, tamen iam expertus sum philosophiam aliquam, Leibnizio - Wolffianam dico, primum impugnari armis, quae paene sancta credebantur ac inuolabilla, mox iudicabantur a plurimis imbellia. Non ita multo post videbatur ea veluti triumphare. Nunc iisdem eadem argumentis sensum impetitur, quae tamen ideo, quia noua videntur aliquibus, iam denovo quibusdam iudicantur fortissima. Quam interestem lectionibus antivolcanis canicularibus per potestimos annos in quibus Halæ habebantur, vix a risu sibi temperabant plurimi, quando contra principii rationis sufficientis veritatem & entia simplicia disputabat bonus senex; adeo frivola credebantur, quae prof-

PRAEFATIO ED. III.

proferebat. Et ecce iam eadem recoquuntur, etiam ab eorum aliquibus, qui philosophiam dictam ambabus quasi manibus ante paucos annos amplexi sunt. Neque mirabimur, si nominis hominem. Quae per praekonceptam aliquam opinionem primum arripimus, ad certam disciplinam, velut ad scopulum, bona fortuna delati, licet ea sint verissima, ferius tamen aut citius nobis verum graviter indagantibus renocanda sunt iterum sub incudem, ubi tandem sunt suspecta, forsitan & dubia. Quod si tunc quidem satis lente sollemus, argumenta contra primo probatam sententiam, se commendant gratia novitatis, ad quam si accesserit spes quaedam ex minus ordinarius increscendi, non multo cautorem, ac primus fuerat, assensum in contrarium rapit. Hinc ista perpendenti mihi quotidie nunc gratius illud vitae meae factum accidit, quo nutritus inter alienos ab hac philosophandi ratione, contra eam moneri quae poterant, paene prius imbihi, quam ipsa eius praecepta. Nam inde factum est, ut non nisi multam & sollicitam post inquisitionem veri quaedam ex eadem, immo bene multa, mea facerem. Quae cum primis in annis, quibus docui, docenda essent in loco, ubi sane tunc nondum licebat ad auctoritatem tanto.

PRAEFATIO ED. III.

santorum virorum provocare, quales sunt factores philosophiae, quam nominavi, sicut nunc aliqui sibi licetum autumant: eo magis mihi denuo necessarium fuit interna differentium argumenta circumspicere, ac anteponderare, quam eorum publice sententias accederem. Nunc enim id vilitatis inde capio, ut non nunc demum auferre, vel omnino mutare sententiam opus sit, quod veri compulsi viribus facerem habentissime. Dubitent alii de primo hoc cognoscendi principio, quod tanquam Leibnitianae philosophiae proprium consideratur: dubitent alii de primis fendi principis contingentibus, quae eadem constituit, monadibus vel entibus simplicibus. Vtraque quondam negavi, de virisque dubitavi, meditatus sum, agnovi veramque dubitavi, meditatus sum, agnovi veramque dubitavi. Quae nunc, ut nova, venduntur contra veritatem virtusque, ratiocinia pleraque, *dictum mecum ante peregi*. Videamus iam de primo. Nec illud ipsum dicitur impugnari, sed eius universalitas, quasi fuisset unquam Epicureus aliquis adeo, ut omnia ratione desitui somnauerit. Quicquid videtur a Leibnitio philosophiae noviter donatum, quicquid impugnatum nunquam est, ipsa haec est universalitas. Quam non existentibus tantum, sed & possibilibus omnibus, sine exceptione, recte coextendi iudico. Proba-

PRAEFATIO ED. III.

Probationem potius, immo demonstrationem. Quid? si principum rationis inter propositiones indemonstrabiles referrem, de quibus complete certus fas, intellectus modo terminis. Non restatbor tua negatione certitudinis. Quid enim si nondum intelligeres terminos, e. g. rationem & rationem sufficientem, positivam & negativam, optimam & minus bonam, legitimam & illegitimam, tibi notam & incognitam confundens? Vetus dictum est: Dimidium esse maius, quam totum. Solet tamen a multis inter propositiones indemonstrabiles referri, totum esse maius qualibet sua parte. Quid? si dicem propositionem identicam esse: omne possibile habet rationem? Viam talia nunquam de minus evidentibus asseuerarentur! Sed si proposito demonstrata, possem demonstrationem dare ex sequentibus demum in systemate, quales citationibus vestimis ad §. 20. subinui. Praelat autem vitique demonstratio naturaliter sequentia non praeritrens, si dari possit. Autumo talem esse, quam §. 20 primam vberius paululum exposui. Hanc viros eruditos aliquos duplici via deprehendo vocantes in dubium. Primo putant aliquos iam in eadem supponi rationem omnis possible, de qua tamen adhuc quaeratur. Age, videamus, quid hec sibi velis, quod impu-

tatur

PRAEFATIO ED. III.

tatur mihi, *supponi*. Mihi sane supponere videtur ea tantum, quae iam existentia, saltem possible iudico. Iam vero perlegimus, quae §. 19, demonstrationem, an in ea rationem possible vquam vel possiblem indidem ante, quam absoluta est demonstratio apogica, i. e. ante, quam detexi aliquid sine ratione contradictorium esse. Quod dico, aut nihil, aut aliquid esse, non id, pro sego, suppono, ne possibile quidem esse iudicans, quod sub distinctione expresse enunciato, vel impossibile esse, vel possible. Ita vero rationem omnis possible per totum demonstrationis ambitum consideravi, totaliter indeterminatam, cuius ne determinati quidem possibilitatem, donec id necessario fieri debere docuit demum demonstrationis conclusio. Dic, amabo, vir optime, putarene me iam in te supponere eruditionem, si dicere eruditionem tuam aut nihil, aut aliquid? Alteram viam ingressi sunt, quibus non omnino satisfacit demonstratio §. 20. labefactantes eandem, quod logici dicunt, per comparationem, dum putant eodem, quosum vltus, modo probari posse, quae vel ipse ego falsa esse concesserim. Horum causa supplebo nunc, quae meris citationibus sufficerent in animam reuocari posse iudico per ipsam opusculi lectionem, §. 20. viue

voce



PRAEFATIO ED. III.

voce solo diuicius exponere: Si nihil foret ratio alicuius possibilis, nihil foret, ex quo cognosci posset cur quoddam possibile sit. §. 14. Ex quo cognosci potest, cur aliquid sit, id ipsum cognosci potest, est cognoscibile & repraesentabile. Ergo si nihil foret ratio alicuius, nihil foret repraesentabile & aliquid, §. 8. q. 2. Iam ipse mihi formabo comparandum exemplum, cuius ipse largior esse falsam conclusionem, qua possum fide, referens vim obiectivis. Ponamus: *omne possibile habet extensionem*. Nego propositionis vniuersalitatem. Tu mecum negas, sed statuis eodem eam modo quasi demonstrari posse, ac rationem omnis possibilis, & inde inferens nec rationem omnis possibilis rite demonstratam esse. Similitudinem probationis ita declaras: *Omne possibile aut habet extensionem, aut minus*, §. 10. Concedo. *Si habet extensionem, aliquid est eius extensio*, §. 8. Concedo. *Si non habet, nihil est eius extensio*, §. 7. Concedo. *Ergo omnis possibilis extensio aut nihil est, aut aliquid*, §. 10. Concedo. *Si nihil foret extensio alicuius possibilis, foret nihil aliquid*. Hic iam est Rhodus, hic, ne saltum illegitimum committas, hoc opus, hic labor erit, vt eadem euidentia, qua ego,

PRAEFATIO ED. III.

ego, partem in libello citationibus, partim nunc expressis rationibus declarauit meae maioris consequentiam, tu tuae probes. Ego nego hanc, & in hoc articulo dissimilitudinem meae demonstrationis a comparatis quibuscumque reor ponendam esse. Si extensionem alicuius possibilis ponam nihil, impossibilem, irrepraesentabilem, id est, si prius vltimae tuae propositionis hypotheticae ponam: tamen nondum video, cur cogar ponere consequens, quod absurdum esse concedo, donec probaueris pari cum certitudine extensionem alicuius possibilis impossibilem, simul tamen esse debere repraesentabilem, ac ego probaui rationem alicuius possibilis, quam nihil dicere principium rationis vniuersale negans per praemissas cogens, eo ipso, quod ratio dicitur, admitti simul debere cognoscibilem, repraesentabilem, hinc aliquid & possibilem.

Tangam & breuiter, vti locus iubet, obiectiones non meam quidem demonstrationem peculiariter, demonstratam tamen in eadem veritatem impugnantes. Obiectis: Si principium rationis esset vniuersale, 1) primae notae rerum haberent rationem, & esset primo prius. Resp. Ne incurramus in lepidum comici dictum:

*Rideo hunc. Primum ait se scire, is solus nescit omnia: distinguenda semper est*

PRAEFATIO ED. III.

est ratio, ratioque nobis speciatim etiam & per singula eundo cognita. Primae, relative scilicet & respectu ad cognitionem humanam, eamque claram, notae rerum, habent tamen adhuc rationem, licet nobis, qua reliqua sua praedicata, non ita cognitam, ut eam ab aliis factis possimus distinguere. Hinc est primo in cognitione humana clara distinctaque semper prius, non nisi subobscurae cognoscendum ab hominibus. Generosarum omnium familiarum capitibus genealogicis primis sunt maiores priores. Primum autem ens absolute tale non abstrahit, non refertur, hinc nunquam deducitur ad notas absolute primas, quoniam omnia distinctissime scit ex omnibus.

2) Possimus cum ratione sufficiente rei attributa tribuere, quae non habet. R. Novam vitemus ambiguitatem. Optimum quodvis & legitimum in aliquo genere foret ita sibi nomen generis, ad quod pertinet, in communi loquendi ratione vindicare, ut minus bona, minus legitima tunc eodem generis nomine, velut indigna, priventur, licet ipsis vere conveniat definitio generis. Ita nobili loco natus omni virtute destitutus nobilis, miles timidus & fugitivus miles, pater in liberos crudelis pater esse negatur. Hinc

παρα-

PRAEFATIO ED. III.

παραβολῶν est fieri secundum rationem sufficientem, quod minus recte fit, affertis optimam & legitimam tantum rationem sufficientem huius nomine, quasi vero titulo, condecorare. Quia oderunt quidam, sine causa, an negabis etiam omnium contingentium esse causam? Quaeramus potius, sine vocabulorum tricis: quando falsa rei attributa assigno, an hic meus error, privatio, talis est, ut ex alia ratione sufficiente privativa possit intelligi? Quam quactionem affirmo, privativamque rationem sufficientem inveniomeum errorem, quo habui pro essentia rei, quae non est. Huius erroris est denuo privativa ratio sufficiens, illustratio ingeni essentiam rei veram cum spuria confundentis, & huius tandem, defectus acuminis. Exemplum sit logico logicorum multorum error, quo figurae quartae putarunt attributum esse, ut enascatur, si maior primae figurae assumatur, propter perperam & confuse perperam aliquam quartae figurae definitionem realem, quod sit inventa prima.

3) Errorum etiam esset ratio sufficiens. R. Est vitium in subiecto verum cum falso confundente, licet non sit in obiectis veris. Errorum concatenatorum ratio sufficiens prima in certa errorum serie est παρα-

ror *Pseudos*, dudum ab orthodoxis agnitionum potentis.

4) Essentiae rerum habent etiam rationem sufficientem. R. Habent in essentialibus eas constituentibus, vii totum in partibus, & haec iterum essentialia si non habent rationem sui sufficientem internam in eo cuius sunt essentialia, habent tamen eandem extra ens, de quo quaeritur, certe tandem in intellectu summo. Dei vero essentia sunt ideo omnes eius perfectiones interna, quia singulari sibi sunt in ratione reciproca rationum & ratiocinatorum, dum singulae summae possunt ex singulis summis concipi.

5) Virtus virtutum entis spontanei tunc etiam haberet rationem sufficientem, si in maiorem vertetur. Haec est ars controuersae, quae recentissimam etiam theodiceam male habuit. Age, fingamus libertatem aliquam esse potentiam aliquid nunquam decernendi sine ratione sufficiente. Quid lucrabimur? Hoc, inquit, ut peccata non habentia rationem sufficientem in statu antecedente peccatori prorsus non sint necessaria, hinc auctori possint aequius imputari. Ego vero neutrum video. Si necessarium eo modo sit, ut sit imputationis incapax, quicquid rationem sufficientem habet in statu antecedente, peccatorum eadem refabit fissa necessitas ex precario

caro summa libertatis notione non minus habentium rationem sufficientem in statu antecedente, ac ex nostra, quia eorum ratio, sufficiens erit proxima tunc ea potentia, quam descripsimus, iam coëxistens in statu antecedente, quaque semel in aliquid sine ratione sufficiente lata, non potuit non illud aliquid existere, non sine ratione sufficiente, sed rationem sufficientem habens in illa potentia, quae aliquid potest sine ratione sufficiente decernere. Interim sit tamen virtus virtutum sine ratione sufficiente. Hic fatum virtutum, nisi euentus, quem producti, imputari nobis aequius poterit. Quid? dissentientes amicitissimi! aequius? In nobis rationem habebit ratio condemnationis peccatorum, aut malus virtutum, cuius tamen nulla fuisse ratio conceditur? Egone puniar ut auctori, i. e. rationem continens facti vel ab- virtus virtutum, quae tamen eodem habitu negantur habere rationem? Quid ad me, quae casu puro sunt? An apud iudicem acquiescunt eorum casum merum praesentem? Adesse, inquit, reconculdi, quotquot estis, omnes, & decidite, de reo criminis perditionis, factis iunent, maiorum perditionem filio. Quibusnam non liquet, an in eum poena cadat ordinaria, & videatur coactus ad hostilitatem publicam, & quodam modo necessitatus. Instat auctor, eumque poenam ordinariam optime iure mere.

### PRAEFATIO ED. III.

mereri probat, ex eo, quod haec hostilitas casu mero contingit. Mihi magis contentanea videtur haec sententia: Vfus virtutum in malum libere latrum habet rationem sufficientem in non vfu virtutum in optimum ferendarum. Nam omnis substantia, omnis spiritus est semper agens aliquid. Hic non vfus virtutum in optimum ferendarum habuit rationem sufficientem in arbitrio & libertate finita ac limitata, quae potuit vigitare moraliter, *neq; evadere*, potuit dormire optimi incuria, sed a primo momento somni moralis, ad cuius oppositum obligabatur, peccans & rea, propter defectum reditudinis vincibilem.

Verum non est morandus lector in lumine diutius, Breuibus addam, ne desim officio, grati animi testimonio, quas viris celeberrimis clarissimisque debeo, qui partim simul curarunt, vt haec emendatiora prelis exeat, partim per dignitas academias hoc quicquid est operum illi dignum iudicant, cuius summi in doctissimis, quas habent, acroasibus sequerentur. Scribam Traiecti eis Viadrum, a. d. XII. Sept. cl. lo cccxxxviii.



Syno-



## Synopsis.

I) Prolegomena metaphysica, §. 1-3.

II) Traſtatio.

1) Ontologia P. I.

A) Prolegomena ontologica, §. 4-6.

B) Traſtatio de praedicationis entium

a) internis

b) vniuerſalibus C. I.

N) poſſibile S. I. §. 7-18.

2) connexum S. II. §. 19-33.

3) ens S. III. cuius determinations

1) vel realitates, vel negatio-

nes §. 34-36.

2) vel exterae, vel inter-

nae, §. 37-38. & haec

a) vel essentialia, vel affecti-

ones §. 39-66.

b) vel quantitates, vel qua-

litates §. 67-71.

3) vnum S. IV. §. 72-77.

c 4

7) ve-



- 71) verum, vbi
- 24) de ordine S. V. §. 78-88.
- 23) de vero S. VI. §. 88-93.
- 7) perfectum S. VII. §. 94-100.
- 2) Disiunctivus C. II.
- N) necessarium & contingens, S. I. §. 100-123.
- 2) mutabile & immutabile, S. II. §. 124-134.
- 3) reale & negativum, S. III. §. 135-147.
- 7) singulare & univiale, S. IV. §. 148-154.
- 7) totale & pariale, vbi
- 24) de toto & partibus, S. V. §. 155-164.
- 23) prima matheleos in-tenforum principia, S. VI. §. 165-190.
- 7) substantia & accidens, vbi
- 24) de substantiis & acci-  
denibus S. VII. §. 191-  
204.
- 23) de statu S. VIII. §.  
205-223.
- 7) simplex & compositum.
- 21) generativum S. IX. §.  
224-229.
- 23) spe-



- 23) speciarum de monde  
S. X. §. 230-245.
- 7) finitum & infinitum, S. XI.  
§. 246-264.
- b) externis f. relativiis, C. III.
- a) idem & diversum, S. I. §. 265-  
279.
- 2) simultaneum & successuum,  
vbi
- N) de simultaneis S. II. §. 280-  
296.
- 2) de successivis, S. III. §. 297-  
306.
- 7) causa & causatura.
- N) in genere S. IV. §. 307-318.
- 2) in specie, vbi
- 24) de causa efficiente, S. V.  
§. 319-335.
- 23) de vtilitate S. VI. §. 336-  
340.
- 2) de reliquis causarum Ge-  
neribus, S. VII. §. 341-346.
- 7) signum & signatum, S. VIII.  
§. 347-350.
- a) Cosmologia P. II.
- A) prolegomena, §. 351-353.
- c 5 B) tra-

481

1) **notionis de mundo**

a) **notione C. I.**

α) **affirmativa S. I. §. 354-379.**

β) **negativa, S. II. §. 380-391.**

b) **partibus C. II.**

α) **simplicibus S. I.**

N) **in genere §. 392-401.**

γ) **in specie de spiritibus §. 402-405.1**

β) **compositis,**

N) **genesi ex elementis, S. II. §. 406-429.**

γ) **natura, S. III. §. 430-435.**

c) **perfectione C. III. eiusque**

α) **subiecto, quale mundus optimus, cuius observatur**

N) **idea S. I. §. 436-447.**

γ) **substantiarum commercium, & eius explicandi systemata S. II. §. 448-465.**

β) **mediis**

N) **naturalibus S. III. §. 466-473.**

γ) **supernaturalibus**

β) **generatum S. IV. §. 474-481.**

β) **spe-**

482

2) **speciarum de possibilitate supernaturalium hypothetica, S. V. §. 482-500.**

3) **Psychologia P. III.**

A) **prolegomena, §. 501-503.**

B) **tractatio de psychologia**

a) **empirica, C. I. de animae**

α) **existentia S. I. §. 504-518.**

β) **facultatibus**

N) **cognoscitiva**

β) **inferiori**

a) **in genere S. II. §. 519-533.**

b) **in specie de**

sensu S. III. §. 534-556.

phantasia S. IV. §. 557-571.

perspicacia S. V. §. 572-578.

memoria S. VI. §. 579-588.

facultate fingendi S. VII. §. 589-594.

praenitione S. VIII. §. 595-605.

iudicio S. VIII. §. 606-609.

prac-

☞☞☞

praeafagitione S. X. §. 610-618.

facultate characteristica S. XI. §. 619-623.

☞☞) superiori

a) generatim de intellectu S. XII. §. 624-639.

b) speciatim de ratione S. XIII. §. 640-650.

☞) appetitiva

☞1) in genere, vbi de

a) indifferentia S. XIV. §. 651-655f.

b) voluptate & taedio S. XV. §. 656-662.

c) appetitione & auerfatione S. XVI. §. 663-675f.

☞2) in fpecie de

a) inferiori S. XVII. §. 676-688.

b) superiori

☞1) voluntate & noluntate S. XVIII. §. 689-699.

☞2) libertate, eiusque

A) praefuppositis

☞2) fpon-

☞☞☞

a) fpontanetate, S. XIX. §. 700-707.

b) arbitrio, S. XX. §. 708-718.

B) natura S. XXI. §. 719-732.

☞) commercio cum corpore S. XXII. §. 733-739.

b) rationali C. II. vbi de animae

☞) natura S. I. §. 740-760.

☞) commercio cum corpore S. II. §. 761-769.

☞) origine S. III. §. 770-775.

☞) immoraliitate S. IV. §. 776-781.

☞) ftatu poft mortem, S. V. §. 782-791.

☞) comparatis animabus non humanis

N) brutorum S. VI. §. 792-795f.

☞) fpiritibus S. VII. §. 796-799.

4) Theologia naturalis P. IV.

A) prolegomena §. 800-802.

B) tra-



**P) traktatio de Dei**

- a) conceptu C. I. in quo confideratur
- α) existentia S. I. ad quam referatur

- realitas §. 803-820.
- veritas §. 821.
- veritas §. 822.
- necessitas §. 823-827.
- sanctitas §. 828. 829.
- substantialitas §. 830.
- omnipotentia §. 831-837.
- simplicitas §. 838.
- immutabilitas §. 839-842.
- infinitudo §. 843-845.
- vincitas §. 846-848.
- aeternitas §. 849. 850.
- impassibilitas §. 851.
- natura §. 852-860.
- immemitas §. 861.
- incomprehensibilitas §. 862.

- β) intellectus S. II.
- existentia §. 863-865.
- objecta §. 866-878.

infalli-



- infallibilitas §. 879.
- certitudo subiectiva §. 880-881.
- sapientia §. 882-888.
- omniscientia §. 889.

**γ) voluntatis S. III.**

- α) proportionalitas §. 890-894.
- β) libertas §. 895-899.
- γ) imperferuitabilitas §. 900.
- δ) rectitudo §. 901-902.
- ε) bonitas
- ζ) fidelitas §. 903-905.
- η) iustitia
- θ) remuneratoria §. 906. 907.
- ι) punitiva §. 908-916.
- κ) imparcialitas §. 917. 918.
- λ) sinceritas §. 919-925.

**b) operationibus C. II.**

- α) creatione S. I.
- Ν) obiectum §. 926-941.
- β) finis S. II. §. 942-949.
- β) providentia S. III.

Ν) cor-





- K) conferuante §. 950-959.
- L) concurrense §. 954-962.
- M) gubernante §. 963.
- N) malum
- O) impediense §. 964-968.
- P) permitente §. 969-970.
- Q) regente §. 971-975.
- R) decerente S IV. §. 976-981.
- S) reuelante S. V. §. 982-1000.



**PROLE.**



**PROLEGOMENA  
METAPHYSICORVM.**

§. 1.



**METAPHYSICA** est scientia primorum in humana cognitione principiorum.

§. 2.

Ad metaphysicam referuntur ontologia, cosmologia, psychologia, et theologia naturalis.

§. 3.

**METAPHYSICA NATVRALIS** est cognitio rerum in metaphysica occurrentium solo vsu acquifita, cui accedere artificialem §. 1. definitam vile est: 1) Ob euolutio-

A

nem-

2 PROLEGOMENA:

nem conceptuum. 2) Ob determinationem conceptionemque primarum propositionum. 3) Ob continuationem certitudinemque probationum. e. c.

PARS I.

ONTOLOGIA.

PROLEGOMENA.

§. 4.

ONTOLOGIA<sup>1</sup> (ontologia, metaphysica, cf. §. I, metaphysica vniuersalis, arithmetonica, philosophia prima, *Wissenschaft* praedicatorum entis generaliorum. <sup>1</sup> Die Grund-Wissenschaft.

§. 5.

Entis praedicata generaliora sunt prima cognitionis humanae principia, ergo ontologia refertur, §. 2. cum ratione ad metaphysicam, §. 1, 4.

§. 6.

Ontologia continet praedicata entis, §. 4. I) Interna D) vniuersalia. quae sunt in singulis, 2) disiunctiua, quorum alterutrum est in singulis; II) relatiua.

CAP.



CAPVT I.

PRAEDICATA ENTIS INTERNA VNIVERSALIA.

SECTIO I.

POSSIBILE.

§. 7.

*Nihil* negatiuum, cf. §. 54. irrepresentabile, impossibile, repugnans, Caburdum, cf. §. 13.) contradictionem inuoluens, implicans, contradictorium, est *A* et non - *A*. seu, praedicatorum contradictorium nullum est subiectum, seu, nihil est, et non est.  $O = A + \text{non } A$ . Haec *propositio* dicitur *principium contradictionis* & *absolute primum*.

§. 8.

Nonnihil est *ALIQUID*: representabile, quicquid non inuoluit contradictionem, quicquid non est *A* et non - *A*, est POSSIBILE? §. 7.

<sup>1</sup> Etwas, <sup>2</sup> Möglich.

§. 9.

*A* et non - *A* non est aliquid, §. 8. hinc est nihil et contradictorium, §. 7. I. subiectum implicans nulla habet praedicata, siue, quicquid est et non est, nihil est.  $A + \text{non } A = O$ .

*A* 2 §. 10.

5102

## §. 10.

Omne possibile est aut A, aut non A, aut neutrum, §. 8. iam neutrum est nihilum, quia esset utrumque §. 9. Ergo *omne possibile aut est A, aut non A*, seu, omni subiecto ex omnibus praedicatis contradictoriis alterutrum convenit. *Haec propositio dicitur principium exclusi tertii, seu medii, inter duo contradictoria.*

## §. 11.

Omne possibile A est A, seu, *quicquid est, illud est*, seu, omne subiectum est praedicatum sui. Si negas: quoddam possibile A est non A, §. 10. hinc A et non-A, seu nihil, §. 7. quod impossibile §. 8. *Haec propositio dicitur principium positivi, seu, identitatis.*

## §. 12.

Posito impossibili ORITVR CONTRADICTIO <sup>1</sup>. Quod non tantum videtur, sed et est, VERVM <sup>2</sup> quod tantum videtur non est, APPARENS <sup>3</sup> dicitur. Hinc ora contradictio vel vera est, vel apparens.   
 <sup>1</sup> Entsteht ein Widerspruch. <sup>2</sup> Wahr.   
 <sup>3</sup> nur scheinend.

## §. 13.

Posito A et non A oritur contradictio, §. 9. 12. Posito A et B, quo posito ponitur non-A, ponitur impossibile, §. 9. hinc ORITVR

ORITVR CONTRADICTIO, §. 12. PRIOR PATENS <sup>1</sup>. (directa, immediata et explicita) posterior LATENS <sup>2</sup>. (indirecta, cryptica, mediata et implicita) vocatur. In quo vera contradictio patet, ABSURDVM <sup>3</sup>, est (absolum).

<sup>1</sup> Ein offenklaarer. <sup>2</sup> Ein versteckter Wieder-spruch. <sup>3</sup> offenbar falsch.

## §. 14.

RATIO <sup>1</sup>, cf. §. 640. (conditio, hypothesis) est id, ex quo cognoscibile est, cur aliquid sit. Quod rationem habet, seu, cuius aliquid est ratio, RATIONATVM <sup>2</sup> eius dicitur, et ab eo DEPENDENS <sup>3</sup>. Praedicatum, quo aliquid vel ratio, vel rationatum est, vel utrumque, NEXVS <sup>4</sup> est.

<sup>1</sup> ein Grund. <sup>2</sup> seine Folge, das in ihm gegründete. <sup>3</sup> das von ihm abhängende. <sup>4</sup> der Zusammenhang, die Verknüpfung.

## §. 15.

Quod spectatur, sed non in nexu cum his, quae extra illud ponuntur, SPECTATVR IN SE <sup>1</sup>. Quod nec in se quidem spectandum repraesentabile est, est IMPOSSIBILE IN SE <sup>2</sup>, (intrinsecus, simpliciter, absolute, per se.) Quod in se spectatum est possibile, est POSSIBILE IN SE <sup>3</sup>, (intrinsecus absolute per se, simpliciter.)   
 <sup>1</sup> wird an und vor sich betrachtet. <sup>2</sup> an und vor sich, innerlich, schlechters un-möglich. <sup>3</sup> an und vor sich, innerlich, unbedingt möglich.

A 3 §. 15.

## §. 16.

Quod in nexu etiam cum aliquibus, quae extra illud ponuntur, tamen est possibile, est POSSIBILE HYPOTHETICE<sup>1</sup> (respective, relative, extrinsecus, per aliud, et secundum quid).  
<sup>1</sup> bedingt, außerlich möglich.

## §. 17.

Quod non, nisi in aliquo nexu cum iis, quae extra illud ponuntur, est impossibile, est IMPOSSIBILE HYPOTHETICE<sup>1</sup> (respective, relative, extrinsecus, per aliud, et secundum quid).  
<sup>2</sup> bedingt, außerlich, in einem gewissen Zusammenhange unmöglich.

## §. 18.

Nullum absolute impossibile est hypothetice possibile, §. 16. 15. Ergo nullum hypothetice possibile est absolute impossibile. *Omne hypothetice impossibile et possibile est in se possibile*, §. 17, 15. Ergo absolute impossibilia nec hypothetice possible sunt, nec impossibilia. Quoddam absolute possibile est hypothetice impossibile.

## SECTIO II.

## CONNEXVM.

## §. 19.

Possible in nexu i. e. in quo nexus est, cui nexus convenit CONNEXVM<sup>1</sup> (rationale)  
 le)

## CONNEXVM.

le) est in nexu impossibile est IRRATIONALE<sup>2</sup> (inconnexum, incohaerens). Hinc irrationalia vel sunt in se, vel hypothetice impossibilia. §. 15, 17.  
<sup>1</sup> zusammenhängend, verknüpft. <sup>2</sup> ungeraint.

## §. 20.

Omne possibile aut habet rationem, aut minus, §. 10. Si habet rationem, aliquid est eius ratio, §. 8. Si non habet, nihil est eius ratio. §. 7. Ergo omnis possibilis ratio aut nihil est, aut aliquid, §. 10. Si nihil foret ratio alicuius possibilis, foret ex nihilo cognoscibile, cur illud sit, §. 14. hinc ipsum nihilum repraesentabile et aliquid §. 8. nihil aliquid §. 14, 8. Hinc quoddam possibile impossibile §. 7. 8. q. a. §. 9. Ergo omne possibile aliquid est ratio, sive omne possibile est rationatum, s. nihil est sine ratione, seu, postea aliquo, ponitur aliquid eius ratio. *Haec propositio dicitur principium rationis*, quam colligas etiam ex §. 265, 297. partim abstrahendo, partim vitando circulum.

## §. 21.

Ratio singulorum in aliquo est RATIO eius SVFFICIENS<sup>1</sup>, (completa, totalis, aliquorum tantum in eodem ratio est ratio eius INSVFFICIENS<sup>2</sup> (incompleta, partialis).)

<sup>1</sup> der zureichende Grund. <sup>2</sup> der unzureichende.  
 A 4 §. 21.

## §. 22.

*Nihil est sine ratione sufficiente, seu, posito aliquo, ponitur aliquid eius ratio sufficiens. Singula in omni possibili habent rationem, §. 20. hinc omne possibile rationem sufficientem §. 21. Haec propositio dicitur principium rationis sufficientis. (convenientiae.)*

## §. 23.

*Omne possibile est ratio, seu nihil est sine rationato, nihil sine corollario et autoramento, nihil omnino sterile, ortosum, et infecundum, seu posito aliquo ponitur aliquid rationatum eius. Nam omne possibile aut habet rationatum, aut minus, §. 10. Si habet, est aliquid rationatum eius, §. 8. si non habet, nihil est eius rationatum §. 7. Ergo omnis possibilis rationatum aut nihil est, aut aliquid, §. 10. Si nihil esset rationatum possibilis alicuius, posset ex hoc cognosci. §. 14, hinc esset aliquid, §. 8, adeoque quoddam possibile impossibile, §. 7. 8. q. a. §. 9. Haec propositio dicitur principium rationati.*

## §. 24.

*Omne possibile est ratio et rationatum, §. 20 23. hinc nexu duplici §. 14. connexum et rationale, §. 19 tam a priori, quam a posteriori cognoscibile. Haec propositio dicitur.*

*dicitur principium utriusque connexorum (a parte ante, et a parte post).*

## §. 25.

*Ratio A rationis B, est ratio rationati C. Ex ratione  $\tau$  B cognosci potest, cur C sit, §. 23, hinc A est ratio  $\tau$  C. §. 14.*

## §. 26.

*Rationatum C rationati B, est rationatum rationis A. §. 25, 14.*

## §. 27.

*Ratio A alicuius B, a quo dependet C, est huius CRATIO MEDIATA <sup>1</sup> (ulterior, remota,) RATIO non mediata est IMB-DIATA <sup>2</sup> (proxima.)*

<sup>1</sup> mittelbarer und entfernter.

<sup>2</sup> unmittelbarer und naechster Grund.

## §. 28.

*RATIO SECVNDVM QVIDI (intermedia,) dicitur, quae habet adhuc ulterio-rem, quae non habet, SIMPLICITER TA-LIS <sup>2</sup> (ultima) RATIONES et RATIO-NATA alicuius vel spectantur, etiam vrsiones et rationata inter se, SVBORDINA-TA <sup>3</sup> vel minus, COORDINATA. <sup>4</sup>*

<sup>1</sup> der Zwischen-Grund. <sup>2</sup> der letzte Grund.

<sup>3</sup> unter einander. <sup>4</sup> neben einander stehen-  
de Gründe und Folgen.

A 5 §. 29

## §. 29.

Posito rationato, ponitur eius ratio aliqua, §. 20, 14. et sufficiens, §. 22. seu a *rationato ad rationem, et sufficientem, V. C.*

## §. 30.

Posita ratione, hinc et sufficiente, §. 21. ponitur rationatum, §. 23. seu a *ratione, et sufficiente, ad rationatum, V. C.*

## §. 31.

*Sublata ratione, Et sufficiente, tollitur ali- quid rationatum, quia posito hoc, ponere- tur et illa, §. 29.*

## §. 32.

*Sublato rationato tollitur ratio eius, et sus-iciens, quia hac posita poneretur et il- lud, §. 30.*

## §. 33.

*A et B connexa tertio C sunt connexa in-ter se, A est connexum cum C connexo cum B, est ergo in A, de quo cognosci potest ex B, cur sit, hinc A et B sunt connexa, §. 19.*

## SECTIO III.

## E N S.

## §. 34.

Quod aut ponitur esse A, aut ponitur non esse A, DETERMINATIVI. Quod vero

## E N S.

vero tantum ponitur esse aut A, aut non A, est INDETERMINATIVI<sup>2</sup>. Seu, si de subiecto respectu praedicatorum contradi-ctoriorum nil ponitur, nisi alterutrum ex illis ipsi convenire, subiectum illud respectu horum praedicatorum est indeter-minatam; determinatur autem, si alteru-rum in subiecto ponitur. Quod deter- minari potest, est DETERMINABILE<sup>3</sup>. De quo ergo aut poni potest, illud esse A, aut illud esse non A, illud est deter- minabile.

<sup>1</sup> bestimmt <sup>2</sup> unbestimmt <sup>3</sup> bestimmlich.

## §. 35.

Ratio determinandi est DETERMINANS<sup>1</sup>. Omnis ergo ratio, sufficiens sufficienter, insufficientis insufficienter, determinat, §. 34. 21. Hinc posito determinante ponitur de-terminatum, §. 30. et v. v. §. 29. Sublato determinato, tollitur determinans, §. 32. et v. v. §. 31.

<sup>1</sup> das bestimmende.

## §. 36.

Quae determinando ponuntur in ali-quo, (notae et praedicata) sunt DETERMINATIONES<sup>1</sup>, altera positiva, et affirmativa, §. 34, 10. quae si vere sit, est REALITAS, altera negativa, §. 34, 10. quae si vere sit, est NEGATIO<sup>2</sup>. Negatio apparetur est



est REALITAS CRYPTICA, realitas appa-  
rens est VANITAS <sup>3</sup>.

1 Bestimmungen. 2 Verneinungen. 3 Eitel-  
keit.

### §. 37.

DETERMINATIONES possibilis aut sunt  
in eo repraesentabiles, etiam si nondum  
spectetur in nexu, ABSOLUTAE <sup>1</sup>, aut  
tunc demum, quando spectatur in nexu, §.  
10. RESPECTIVAE <sup>2</sup> (assumptivae). Deter-  
minationes possibilium respectivae sunt  
RESPECTIVAE <sup>3</sup>, (habitudines τὰ πρὸς τ',  
relationes iacius dictae, vel ad extra, vel ad  
intra). Respectus possibilium in iisdem in-  
se spectatis non repraesentabiles sunt RE-  
LATIONES <sup>4</sup> (strictius dictae, ad extra).  
Relationes possibilium sunt eorundem DE-  
TERMINATIONES EXTERNAE <sup>5</sup>, (rela-  
tivae, ad extra, extrinsecae) reliquae  
omnes, INTERNAE <sup>6</sup>.

1 dem möglichen an und vor sich betrachtet schon  
2 beziehungs-weise zukommende Bestimmun-  
gen. 3 Beziehungen 4 Verhältnisse. 5 aenst-  
liche. 6 innere Bestimmungen.

### §. 38.

Si in A sunt, quae in B, A et B sunt  
EADEM <sup>1</sup>. Non eadem sunt DIVERSA <sup>2</sup>  
(alia).

1 einetley. 2 verschieden.

### §. 39.

### §. 39.

DETERMINATIONES possibilis inter-  
nae, aut sunt internarum reliquarum ra-  
tiones in internis simpliciter tales, aut mi-  
nus, §. 10. Illae sunt PRIMAE, (principes)  
sive ESSENTIALIA <sup>1</sup>.

1 die ersten oder wesentlichen Bestimmungen.

### §. 40.

Complexus essentialium in possibili, seu  
possibilitas eius interna est ESSENTIA <sup>1</sup> (esse  
rei, ratio formalis, natura, cf. §. 430. quid-  
didas, forma, formale totius, *scilicet*, τῶν ὅλων,  
substantia, cf. §. 191. conceptus entis pri-  
mus)

<sup>2</sup> das Wesen.

### §. 41.

Determinationes possibilis internae, τὰ  
ἑνὰ ἐν ἑνῇ, sunt AFFECTIONES <sup>1</sup>.

1 innere folgende Bestimmungen.

### §. 42.

Determinatio interna, quae non est ef-  
fentiale, est rationatum essentialiae, §. 39. 40.  
hinc affectio, §. 41.

### §. 43.

Posita in possibili essentialia ponuntur af-  
fectiones, §. 41, 30.

### §. 44.

Positis in possibili affectionibus ponitur  
essentialia aliqua §. 41, 29.

### §. 45.

§. 45.  
Sublata essentia tolluntur aliquae affe-  
ctiones, §. 41. 3r.

§. 46.  
Sublatis affectionibus tollitur essentia,  
§. 45, 32.

§. 47.  
Omnes determinaciones internae possi-  
bils sunt inter se connexae, singulae cum  
singulis. Affectiones enim connectuntur  
singulae cum essentialibus, §. 39. haec cum  
essentia, §. 40, 14. Hinc singulae deter-  
minaciones cum singulis, §. 33.

§. 48.  
NEXVS (harmonia) VNIVERSALIS : est,  
qui est in singulis.  
i ein allgemeiner Zusammenhang.

§. 49.  
In determinationibus possibilis internis  
est nexus vniversalis, §. 47, 48.

§. 50.  
Affectiones habent rationem in essen-  
tia, §. 41. hinc aut sufficientem, aut minus,  
§. 21, 20. Illae sunt ATTRIBVTA : haec MO-  
DI : accidentia praedicabilia, s. logica, cf.  
§. 191. adinfecta, praedicata (secundaria),  
: Eigenschaften, : Zufälligkeiten.

§. 51.

§. 51.  
ATTRIBVTA rationem sufficientem ha-  
bent aut in omnibus essentialibus, aut in  
aliquibus tantum, §. 50, 10. Illa ~~PRIVATA~~ :  
sunt, haec COMMVNIA :  
i besondere. : generale.

§. 52.  
Omnis possibilitium determinatio aut est  
essentiale, §. 39. aut attributum, aut modus,  
§. 42, aut relatio, §. 37.

§. 53.  
Omne possibile determinatum est, qua  
possibilitatem, §. 34, 8. hinc in se possibile,  
qua possibilitatem internam, §. 15, quae  
quum sit essentia, §. 40. omne possibile ha-  
bet essentiam, determinatum, qua essen-  
tiam. Ergo omnimode indeterminatum  
nihil est, §. 7.

§. 54.  
Possibile praeter essentiam §. 53. aut est  
determinatum, qua omnes affectiones et-  
iam in ipso compossibiles, aut minus §. 34,  
10. Illud est ACTIVALE, hoc NON ENS  
(nihil cf. §. 7.) PRIVATIVVM (mere pos-  
sibile) : vocatur.  
i wirklich. : das bloß mögliche, ein mögli-  
ches Nichts.

§. 55.  
EXISTENTIA : (actus cf. §. 210. actua-  
lias) est complexus affectionum in aliquo  
com-

allg. - m.



compossibile i. e. complementum essentiae siue possibilitatis internae, quatenus haec tantum, vt complexus determinatio- num spectatur, §. 40.  
 \* Wirklichkeit.

## §. 56.

Omnis determinatio possibilis interna aut pertinet ad essentiam eius, aut ad existentiam, §. 55, 42.

## §. 57.

Omnis actuale est interne possibile, §. 54. seu postea existentia ponitur interna possibilitas, §. 55, 40. ab esse ad posse V. C.

## §. 58.

Nihilum interne impossibile est actuale, §. 57. sublata possibilitate interna, tollitur actus. Itas, §. 55, 40, seu, a non posse ad non esse V. C.

## §. 59.

Quoddam possibile non est actuale, §. 54. seu postea possibilitate quadam tamen tolli potest actualitas, seu a quodam posse ad esse N. V. C.

## §. 60.

Quoddam non actuale est possibile, §. 59. sublata actualitate non omnis tollitur possibili.

fibritas, seu a non esse ad omnino non posse N. V. C.

## §. 61.

Possibile, qua existentiam, determinabile est ENS<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> ein Ding.

## §. 62.

NON ENS: (negativum cf. §. 54.) esset possibile, qua existentiam, non determinabile, §. 61. At hoc impossibile, §. 10, et si videretur esse ens, est ENS FICTIVUM<sup>2</sup> (rationis ratiocinantis, cf. §. 647.)  
<sup>1</sup> Ein Unding. <sup>2</sup> ein erdichteres Ding.

## §. 63.

Omne ens est possibile, §. 61. rationem, §. 20, sufficientem habet, §. 22, et rationum, §. 23. hinc dupliciter connexum est, §. 24. habet essentiam, §. 53. et essentialia, §. 40. hinc affectiones, §. 43. in uniuersali nexu, §. 49. Omnes ens determinationes aut sunt essentialia, aut attributa, aut modi, aut relationes, §. 52. Posito ente, ponitur essentia eius, hinc essentialia omnia. Sublata essentia, tollitur ens. Sublato essentiali, tollitur essentia, hinc ens ipsum, §. 53, 40. Omnis determinatione determinatio eius interna aut pertinet ad essentiam eius, aut ad existentiam, §. 56.

B

## §. 64.

## §. 64.

Per essentiam attributa entis sufficienter determinatur, §. 35, 50. hinc posita essentia ponuntur attributa, §. 35. Ergo posito ente ponuntur attributa eius, §. 63. sublaro attributo tollitur essentia et ens, §. 35, 63.

## §. 65.

Modi entis per essentiam non sufficienter determinantur, §. 50, 35. hinc non determinantur, qua existentiam, §. 55. Ens ergo, qua modos actuales, per essentiam est indeterminatum, §. 34, 54. i. e. modi possunt abesse et adesse salua rei essentia.

## §. 66.

Existentia non repugnat essentiae, sed est realitas, §. 36. cum ea possibilis, §. 50, 55.

## §. 67.

Cognitio diversitatis est **DISINCTIO** 1, et ratio distinctionis in distinguendo **DISCRIMEN** (differentia, character, character distinctivus latius dictus, cf. §. 350. nota, nota characteristica) 2. Iam omnis determinatio entis est id, ex quo cognosci potest, ens illud nec indeterminatum, nec alio modo determinatum esse, §. 36, 34.

34. Ergo omnis determinatio est discrimen entis, §. 38, 14.

1 Untercheidung, 2 Untercheid, Merkmal, Kennzeichen, Unterscheidungs-Zeichen.

## §. 68.

Discrimina entis sunt vel externa seu relativa, vel interna, §. 67, 37. et haec vel essentialia, quae pertinent ad essentiam, vel accidentalia, quae ad existentiam, §. 56. vel absoluta, vel respectiva, §. 37.

## §. 69.

Discrimina interna possunt representari in ente in se spectato, §. 68, 37. hinc quomodocunque cognosci, seu **DARI**. Data vel possumus etiam (sine comprehensione) sine assumto alio, sine relatione ad aliud, **CONCIPERE** 2 et intelligere, i. e. distincte cognoscere, vel non possumus. Illa sunt **QUALITATES** 3, haec **QUANTITATES** 4.

1 angegeben werden. 2 begreifen und verstehen. 3 Bechaffenhaiten. 4 Groessen.

## §. 70.

Qua qualitatem eadem sunt **SIMILIA** 1, qua quantitatem, **AQUALIA** 2, qua utramque, **CONGVENTIA** 3. Qua qualitatem diversa, **DISSIMILIA** 4, qua quantitatem, **INAEQUALIA** 5, qua

qua utramque diuersa, DISCONGRUEN-

TIA  $\overline{75}$  6,

1 ähnlich.

2 gleich.

gleichartig.

4 unähnlich.

5 ungleich.

6 ungleich-

artig.

§. 71.

Mere similia non sunt congruentia, hinc  
quantitate differunt, §. 70. hinc quantitas  
est discernenda internum mere similitum.

SECTIO III.

V N V M.

§. 72.

Determinationes entis SEPARANTVR<sup>1</sup>,  
si ex simul positis quaedam tollantur.  
Hinc INSEPARABILES<sup>2</sup> sunt, quantum  
simul positarum nulla potest tolli.

<sup>1</sup> werden getrennt.

<sup>2</sup> unzertrennlich.

§. 73.

Posito ente ponitur essentia, §. 63. ergo  
complexus essentiarum, §. 40. hinc posito  
ente simul ponuntur essentialia omnia, et  
ita quidem, vt nullum possit tolli, §. 63.  
40. Ergo essentialia entis sunt per se in-  
separabilia, §. 72, 15. VNVM<sup>1</sup> est, cu-  
ius determinationes sunt inseparabiles, et  
TRANSCENDENTALITER<sup>2</sup> quidem, cu-  
ius

ius determinationes sunt per se insepara-  
biles. Ergo omne ens est vnum transcen-  
dentale.

<sup>1</sup> Eins. <sup>2</sup> weislich eins.

§. 74.

A vnum, et B vnum e. c. partim ea-  
dem, partim diuersa, sunt MVTA<sup>1</sup>. Quic-  
quid cogitamus, aut sunt multa, aut non  
multa, §. 10. Prior determinatio est  
MULTITUDO, (pluralitas)<sup>2</sup> posterior  
VNITAS CATEGORICA<sup>3</sup>.  
<sup>1</sup> Viel. <sup>2</sup> die Vielheit, Mehrheit. <sup>3</sup> die  
Einheit.

§. 75.

Determinationes entis singulae sunt vnae,  
§. 73. partim eadem, dum sunt determina-  
tiones eiusdem entis, partim diuersa, §.  
38. hinc multa, §. 74. Potest ergo multi-  
tudo dari in ente in se speciato, §. 69. et  
est eius discernen internum, §. 37. quod  
tamen intelligere non possumus, nisi vno  
alio assumto, §. 74. 38. hinc multitudo est  
quantitas, §. 69.

§. 76.

Inseparabilitas determinationum quum  
sit impossibilitas separationis, §. 72. est vel  
absoluta, vel hypothetica, §. 15, 16.  
Hinc vnitas est vel absoluta, vel hypothet-  
ica, §. 73.

B 3

§. 77.

§. 86.

Coniunctione determinatur positus, hinc sunt in coniunctione leges, §. 85. in eadem eadem, §. 38. Ergo in ordine coniunguntur plura eidem rationi conformiter, §. 83, 78. Quod est in A et B, ipsis COMVNE<sup>1</sup> est. Quod est in A, non in B, est, respectu B, 7<sup>o</sup> A P P R I V M<sup>2</sup>. Ergo in ordine sunt regulae communes.

<sup>1</sup> Gemein. <sup>2</sup> Eigen.

§. 87.

In coniunctione diuersa diuersae sunt leges, §. 86, 38. Ergo in confusione non sunt leges communes, §. 79, 86.

§. 88.

Ordinis si regula fuerit vnica, SIMPLEX<sup>1</sup>, si plures, ORDO COMPOSITVS vocatur<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Eine einfache. <sup>2</sup> zusammengesetzte Ordnung.

S E C T I O VI.

V E R R V M.

§. 89.

VERITAS METAPHYSICA<sup>1</sup> (realis, obiectiva, materialis) est ordo plurium in vno, VERITAS in essentialibus et attribubus.

tribus entis, T R A N S C E N D E N T A - L I S<sup>2</sup>.

- 1. die metaphysische Wahrheit. 2. die notwendige metaphysische Wahrheit.

§. 90.

Quum omnis entis determinationes coniungantur, essentialis secundum principium contradictionis, §. 40, 7. et accidentales, attributa secundum principium contradictionis, §. 64, 7. et rationis, §. 20. et sufficientis, §. 22, 50. modi secundum principium contradictionis, §. 65, 7. et rationis, §. 42, 20. essentialia et affectiones secundum principium rationati, §. 23, 41, hinc regulas communes, §. 83, 86. *omnis est verum transcendentaliiter*, §. 89.

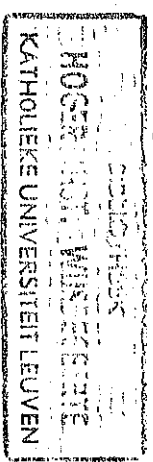
§. 91.

Confusio veritati transcendentali opposita est SOMNIVM ORIECTIVE SVMTVM<sup>1</sup> (cf. §. 593.) Somniorum aggregatum est M V N D V S F A B V L O S V S<sup>2</sup>, (cf. §. 354.)

<sup>1</sup> ein Traum, das Getraume. <sup>2</sup> das Land der Wünsche.

§. 92.

PRINCIPIA (cf. §. 307, 311.) CAZHO-LICA<sup>1</sup> (vniuersalia) sunt singulis entibus communia. Metaphysice vera determini. B 5



nantur principiis catholicis, §. 7, 20, 22, 23. conveniunt, §. 90, 80, et, quae determinantur his principiis conformiter, sunt metaphysice vera, §. 89. Hinc VERITAS METAPHYSICA potest defini per convenientiam entis cum principiis catholicis.

1 allgemeine Grund-Sätze.

## §. 93.

CERTIVDO OBJECTIVA (cf. §. 53r.)<sup>1</sup> est appereptibilis veritatis in ente. Iam omnis ens veritas est clare cognoscibilis, §. 90, 8. Ergo *omne ens est obiective certum*.

1 Gewißheit der Dinge.

## SECTIO VII.

## PERFECTVM.

## §. 94.

Si plura simul sumra vnius rationem sufficientem constituunt, CONSENTIUNT<sup>1</sup>, consensus ipse est PERFECTIO<sup>2</sup>, et vnum, in quod consentitur, RATIO PERFECTIIONIS DETERMINANS (focus perfectionis)<sup>3</sup>.

1 übereinstimmen. 2 Vollkommenheit.

3 Grund, oder Brennpunkt der Vollkommenheit.

## §. 95.

## §. 95.

In perfectione plura eidem rationi conformiter determinantur, §. 94, 80. ergo est in perfectione ordo, §. 78. et communes perfectionis regulae, §. 86.

## §. 96.

Ratio perfectionis determinans si fuerit vnica, SIMPLEX<sup>1</sup>, si plures, COMPOSITA tunc est PERFECTIO<sup>2</sup>, §. 88, 95.

1 eine einfache. 2 eine zusammengesetzte.

## §. 97.

REGULAE oppositae COLLIDI<sup>1</sup> dicuntur, et defectus ex regulis perfectionis collidentibus EXCEPTIO<sup>2</sup>, prout normae vel vera vel apparente tantum oppositione colliduntur, §. 81. vel vera, vel apparentis, §. 12.

1 mit einander streitende Richtschnuren.

2 Ausnahme.

## §. 98.

Consensus essentialium est PERFECTIO essentialis TRANSCENDENTALIS<sup>1</sup>, et essentialium ACCIDENTALIS<sup>2</sup>, utraque INTERNA<sup>3</sup>. Consensus relationum est PERFECTIO EXTERNA<sup>4</sup>.

1 wesentliche. 2 außerwesentliche.

3 innere. 4 äußerliche.

## §. 99.

## §. 99.

Essentialia omnis entis consentiunt ad  
essentiam eius, §. 63, 40. et attributa, §. 50,  
94. Ergo *omne ens est perfectum* transcen-  
dentialiter.

## §. 100.

BONVM <sup>1</sup> est, quo posito ponitur per-  
fectio. Ergo *omne ens est bonum* transcen-  
dentialiter §. 99.

<sup>1</sup> gut.

• • • • •

## CAPV T II.

### PRÆDICATA ENTIS IN- TERNA DISIUNCTIVA.

## S E C T I O I.

#### NECESSARIVM ET CONTIN- GENS.

## §. 101.

NECESSARIVM <sup>1</sup> est, cuius oppositum  
est impossibile, non necessarium est CON-  
TINGENS <sup>2</sup>.

<sup>1</sup> nothwendig.

<sup>2</sup> zufällig.

## §. 102.

Cuius oppositum in se impossibile est,  
est illud NECESSARIVM IN SE <sup>1</sup> (meta-  
physice,

## NECESSAR. ET CONTING. 29

physice, intrinsecus, absolute, geometri-  
ce, logice). Cuius oppositum est extrin-  
secus tantum impossibile, est NECESSA-  
RIVM HYPOTHETICE <sup>2</sup> (secundum  
quid). Ennis determinatio, qua necessa-  
rium est, est eius NECESSITAS <sup>3</sup>. Er-  
go necessitas est vel ABSOLVTA <sup>4</sup> (con-  
sequens), vel HYPOTHETICA<sup>5</sup> (con-  
sequens), illa, qua aliquid est in et per  
se, haec, qua aliquid est hypothetice tan-  
tum necessarium.

<sup>1</sup> an sich schlechterdings, unbedingt nothwendig.

<sup>2</sup> bedingt nothwendig.

<sup>3</sup> Nothwendigkeit.

<sup>4</sup> die schlechterdings so genannte, (unbe-  
dingte). <sup>5</sup> die bedingte.

## §. 103.

Posibilitatis oppositum involuit, §. 85,  
7. hinc possibilitas eius est determinatio  
eius necessaria, §. 101. intrinseca intrinse-  
cus, extrinseca extrinsecus, §. 102.

## §. 104.

Cuius oppositum absolute possibile est,  
est CONTINGENS IN SE <sup>1</sup> (per se, intrin-  
secus), cuius oppositum est etiam hypo-  
thetice possibile, est et EXTRINSECVS  
CONTINGENS <sup>2</sup> (hypothetice). Ennis de-  
terminatio, qua contingens est, est eius  
CONTINGENTIA<sup>3</sup>. Ergo contingentia est  
VEL ABSOLVTA <sup>4</sup>, qua aliquid est saltem  
in

in et per se, vel HYPOTHETICA<sup>5</sup>, qua aliquid est hypothetice contingens.

<sup>1</sup> an sich, schlechthin (unbedingt), <sup>2</sup> auch bedingt und auferlich zufällig, <sup>3</sup> Zufälligkeit, <sup>4</sup> die unbedingt, schlechthin so genannte, <sup>5</sup> die bedingte.

§. 105.

Nullum absolute necessarium est vilo modo contingens, §. 102, 104. Ergo quicquid vilo modo contingens est, non est absolute necessarium. *Omne hypothetice necessarium est in et per se contingens*, §. 18. Ergo quoddam in et per se contingens est hypothetice necessarium. Omne hypothetice contingens est et in se, §. 104.

§. 106.

Essentiae rerum sunt in iis absolute necessariae, §. 40, 103.

§. 107.

Sublaris essentialibus et attributis tollitur essentia, §. 63, 64. hinc ponitur impossibilitas entis interna, §. 81, 40. Sunt ergo tam essentialia, quam attributa absolute necessariae entis determinationes, §. 103.

§. 108.

Modorum oppositum est in ente absolute possibile, §. 65, 81. hinc modi sunt determinati.

NECESSAR. ET CONTING. 31

terminationes entis in se contingentes, §. 104. Ergo non absolute necessariae, §. 105. Absolute necessarium in ente determinationum oppositum est in eodem absolute impossibile, §. 102. Ergo ipsae sunt in ente absolute possibles, §. 81, hinc in eodem in se spectato repraesentabiles, §. 15. Relationes autem non sunt in ente in se spectato repraesentabiles, §. 37. Ergo nullae relationes entis sunt absolute necessariae, omnes contingentes, §. 101.

§. 109.

Quum existentiae oppositum in aliquo sit possibile, §. 54, 55. existentia aut erit absolute necessaria, aut in se contingens, §. 103, 10. Ens, cuius existentia est absolute necessaria, est ENS NECESSARIUM<sup>1</sup>, cuius existentia est intrinsecus contingens, est ENS CONTINGENS<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> das nothwendige Ding.

<sup>2</sup> Ein zufälliges Ding.

§. 110.

Omnes entis necessarii determinationes internae sunt absolute necessariae. Pertinent enim aut ad essentiam, aut ad existentiam, §. 56. Tam haec, quam illa est in ente necessario absolute necessaria, §. 109, 106.

§. 111.

In ente necessario non sunt modi, §. 110, 108.

108. Ergo cui modi infunt, est ens contingens, §. 109.

## §. 112.

Omne ens contingens habet modos. Ponemini alicui eni contingenti nullos modos inesse, omnes affectiones eius sunt absolute necessariae, §. 52, 107. hinc et existentia eius absolute necessaria est, §. 55. q. a. §. 109.

## §. 113.

Determinationes vnius sunt inseparabiles, §. 73. hinc cuiuslibet oppositum impossibile, §. 72, 81. sunt ergo determinationes vnius necessariae, §. 101, et absolute quidem absolute vnius, hypothetice hypothetice vnius, §. 102, 76. Vnitas sunt necessariae coniuncta, §. 79, vel in se, vel hypothetice, §. 102.

## §. 114.

Necessaria sunt vnico tantum modo ac ratione determinabilia. Nam sunt aut A, aut non-A. Tertius modus, tertia ratio determinabilitatis impossibilis est, §. 10. Nam pone necessarium esse determinabile per A; non-A. est huius determinationis oppositum, §. 81. hinc impossibile, §. 101. Non sunt ergo plures determinabilitatis modi ac rationes, praeter A vnicum, §. 77. Vnico tantum modo ac ratione determinabilia sunt A, oppositum eorum esset non

non-A §. 81. sed hoc impossibile est §. 77. Sint non-A, oppositum eorum esset A, §. 81, sed hoc impossibile est, §. 77. Tertium non datur, §. 10. Ergo vnico tantum modo ac ratione determinabilium oppositum est impossibile, adeoque ipsa necessaria sunt, §. 102. Contingentia non sunt necessaria, hinc nec sunt vnico tantum modo ac ratione determinabilia, nec pluribus ac duobus, §. 10. Sunt ergo duplici modo determinabilia. Duplici modo ac ratione determinabilia non sunt necessaria, hinc contingentia, §. 102. Possunt itaque designari 1) NECESSARIUM, per vnico tantum, 2) CONTINGENS, per duplici modo determinabile, 3) NECESSITAS per vnicitatem, 4) CONTINGENTIA per duplicitatem determinabilitatis.

## §. 115.

Vnum hypothetice tale habet determinationes in se separabiles, §. 76, 18. hinc vnitas eius est intrinsecus contingens, §. 104.

## §. 116.

Vnitas transcendentalis est absolute necessaria, §. 73, 102. hinc nullum eius est oppositum, §. 102, 15.

## §. 117.

Ordinis opposita quum sint confuso, §. 79, 78. et non facta coniunctio, §. 78, 81. C



ordo absolute necessarius est in per se necessario coniunctis et quidem eodem modo, §. 102. Vbiunque ergo non est absolute necessaria tam coniunctio, quam coniunctionis identitas, ibi est ordo in se contingens, §. 104.

## §. 118.

Veritas transcendentalis est ordo in essentialibus et attributis, §. 89. hinc necessario per se coniunctis, §. 78, 107, et quidem eodem modo, §. 7, 22. hinc veritas transcendentalis est absolute necessaria, §. 117, et nullum habet oppositum, §. 102, 15.

## §. 119.

Ordo plurimum in vno, quorum non coniunctio aut confusio est interne possibilis in ente, est veritas in se contingens, §. 117, 89.

## §. 120.

Somnium obiective summum et mundus fabulosus sunt nonentia, §. 118, 91. et si videantur entia, sunt entia ficta, §. 62.

## §. 121.

Perfectionis oppositum est IMPERFECTIO<sup>1</sup>, et quidem <sup>1</sup>) non consensus simplex, si in pluribus simul sumis quaedam non subtractiones vnius: haec est IMPERFECTIO PRIVATIVE DICTA; <sup>2</sup>) diffensus, <sup>2</sup>

ius, si in pluribus simul sumis quaedam consentiunt ad vnum, quaedam ad oppositum eius: haec est IMPERFECTIO CONTRARIE DICTA, §. 81, 94.

<sup>1</sup> Unvollkommenheit.

## §. 122.

Perfectio eorum, quorum non consensus, hinc et diffensus est in se impossibilis, est absolute necessaria, §. 121, 192. At perfectio in his, quae non consentiunt aut etiam dissentire est in se possibile, est in se contingens, §. 104, 121.

## §. 123.

Perfectio transcendentalis est absolute necessaria, §. 122, 94. hinc nullam habet oppositam imperfectionem, §. 125, 102.

## SECTIO II.

## MUTABLE ET IMMUTABLE.

## §. 124.

SVCCEDVNT<sup>1</sup> sibi, (successiva sibi sunt) quorum vnum post aliud existit. Determinatio enim, qua sibi successiva sunt, est eorum SVCCESSTO<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Folgen auf einander. <sup>2</sup> die Folge.

## C 2

## §. 125.

## §. 125.

Cuius determinationes sibi succedunt, *MUTABILIS* 1; hinc *MUTABILE* 2 (variabile) est, cuius determinationes sibi possunt succedere; cuius determinationes sibi non possunt succedere, est *IMMUTABILE* 3 (fixum, invariabile, constans). Ipsa autem determinationum in ente successio, est eius, et simul determinationum eius, *MUTATIO* 4.

1 wird verändert, 2 veränderlich, 3 unverändert, 4 Veränderung.

## §. 126.

*MUTATIO* entis vel est *INTERNA* 1 interiorum, vel *EXTERNA* 2 seu relativa relationum. §. 125, 37.

1 eine innere, 2 zuffie Veränderung.

## §. 127.

*MUTABILITAS* 1 entis, s. possibilitas mutationum in eodem, vel est absoluta, §. 125, 15. vel hypothetica, §. 125, 16. *IMMUTABILITAS* 2 entis, s. impossibilitas mutationum in eodem, vel est absoluta, §. 125, 15. vel hypothetica, §. 125, 17.

1 Veränderlichkeit, 2 Unveränderlichkeit.

## §. 128.

Nullum per se immutabile est hypothetice mutabile. Ergo nullum hypothetice mutabile.

muta.

**MUTABILE ET IMMUTABILE. 37**

mutabile est absolute immutabile. *Omne hypothetice immutabile est in se mutabile.* Omne hypothetice mutabile est in se mutabile. Ergo absolute immutabilia nec sunt hypothetice mutabilia, nec immutabilia. *Quoddam absolute mutabile est hypothetice immutabile, §. 127, 18.*

## §. 129.

Mutabilium determinationes sibi possunt succedere, §. 125, hinc mutabilia sunt pluribus modis determinabilia, §. 74, 34. Necessaria non sunt pluribus modis determinabilia, §. 114. Ergo necessaria sunt immutabilia, §. 125.

## §. 130.

Absolute necessaria sunt absolute immutabilia, hypothetice necessaria sunt hypothetice immutabilia, §. 129, 127.

## §. 131.

Nullum mutabile est necessarium, §. 129, hinc omne mutabile est contingens, §. 101. et in se quidem mutabile est in se contingens, hypothetice mutabile est hypothetice contingens, §. 104, 127.

## §. 132.

Essentiae rerum, §. 106. essentialia et attributa, §. 107. existentia entis necessarii, §. 109, C 3

§. 109. omnes eius determinationes inter-  
nae, §. 110. veritas, §. 116. veritas, §. 118. et  
perfectio, transcendentales, §. 123. sunt ab-  
solute et interne immutabiles, §. 130, 126.

§. 133.

Modi entis sibi in eo in se spectato pos-  
sunt succedere, §. 124, 65. hinc et ipsi, et  
ens, cui insunt, sunt absolute mutabilia,  
§. 125, 127. Iam omne ens contingens ha-  
bet modos, §. 112. Ergo omne ens contin-  
gens est absolute et interne mutabile, §. 126.  
Relationes entis sunt intrinsecus con-  
natae, §. 108. Ergo possunt sibi in eo in  
se spectato succedere, §. 124. 104. Hinc sunt  
in omni ente absolute mutabiles, §. 127.  
Omne ens, qua omnes suas relationes, est  
mutabile, §. 125.

§. 134.

Essentia non est mutabilis, §. 132. hinc  
omne ens contingens mutabile est, qua  
existentiam, §. 133, 56. Hinc essentia en-  
tis contingens est mutabilis, §. 125. nec  
est adeo essentialis, nec attributum, §. 132.  
Interna tamen determinatio, §. 55. ergo  
modus, §. 52. Cuius existentia modus est,  
eius existentia est absolute mutabilis, §. 133.  
hinc et intrinsecus contingens, §. 131. Er-  
go cuius existentia modus est, est ens con-  
tingens, §. 109. Potest hinc ENS CONTIN-  
GENS determinari per ens, cuius existentia  
modus est.

SECTIO

SECTIO III.  
RALE ET NEGATIVUM.

§. 135.

Negatione posita realitas tollitur, §. 36,  
10. Hinc negationes et realitates sunt sibi  
invicem oppositae, §. 81. Tam realitates  
ipsae, quam entia, quibus insunt, ENTIA  
REALIA seu posita dicuntur. Nega-  
tiones autem ENTIA NEGATIVA.  
1 etwas behahendes. 2 etwas verneinendes.

§. 136.

Ens mere negativum esse, cui nulla in-  
esse realitas, hinc nec possibilitas, §. 8. nec  
rationalitas, §. 19. nec actualitas, §. 55. nec  
veritas, §. 73. nec veritas, §. 89. nec perfe-  
ctio, §. 94. realitates, §. 36. Ergo ens me-  
re negativum est non ens, et, si viderur  
ens, est ens factum, §. 62. Quum ergo  
omni enti quaedam insit realitas, omne  
ens est reale, §. 135.

§. 137.

Omne ens quum sit reale, §. 135. aut  
nulla ipsi inerit negatio, aut quaedam cum  
realitatibus eius vna inerit, §. 10. et haec  
quidem aut absolute necessaria, aut in se  
contingens, §. 102, 104. Prior est NEGA-  
TIO STRICTE DICTA: (ens negativum  
stri-

C 4

stricte dictum). Posterior est PRIVATIO<sup>2</sup> seu ens privativum. Essentialia et attributa negativa sunt negationes stricte dictae, §. 106, 107. modi negativi sunt privationes, §. 108.

<sup>1</sup> eine Verneinung in engerer Bedeutung.  
<sup>2</sup> eine Beraubung.

§. 138.

Nullae privationes sunt in ente absolute necessariae, §. 137, 105, hinc interna non sunt essentialia, nec attributa, §. 107. Ergo modi, §. 12. Ens itaque necessarium non habet privationes internas, §. 111. et cui insunt, est ens contingens, §. 111.

§. 139.

Ens negativum, qua tale, non est positivum, §. 135. at, si consentiret, qua negativo, ad vnam realitatem, esset realitas, §. 94, 36. hinc ens negativum, qua tale, non consentiret in ente reali, cui inest, §. 137. ad vnam realitatem,

§. 140.

Realitates, qua tales, non consentiunt nisi ad realitates. Rationatum enim multorum realitatum esse, est realitas, §. 36, 14.

§. 141.

Omne ens est perfectum, §. 99. et reale §. 137. hinc eius perfectio, quae talis, est consensus realitatum ad vnam, §. 94, 140. §. 142.

§. 142.

Positis in ente negationibus ponitur non consensus, §. 141, 139. hinc imperfectio, §. 121. hinc positis in ente negationibus stricte dictis, ponitur imperfectio absolute necessaria, §. 137.

§. 143.

Imperfectio entis absolute necessaria, aut est attributum eius, aut essentialis, §. 107, 108. at, quia in realitatibus non est ratio sufficiens negationum, §. 139. non est inentis attributus imperfectio, in cuius non sit etiam essentialibus, §. 50. nec est in essentialibus entis imperfectio, in cuius non esset etiam affectionibus, §. 23.

§. 144.

Positis in ente privationibus ponitur imperfectio, §. 142. at in se contingens, §. 138.

§. 145.

Non est perfectio essentialis sine accidentalis, §. 98, 140. nec accidentalis sine essentialis, §. 98. non est imperfectio essentialis sine accidentalis, nec accidentalis sine essentialis, §. 143, 99. nec sunt perfectio et imperfectio essentialis opposita, §. 81, 142.

§. 146.

Quo posito ponitur imperfectio, MALVM est, hinc negationes sunt malum, §. 142. C 5 etaeque

eaque vel stricte dictae, MALVM METAPHYSICVM<sup>2</sup>, quo posito ponitur imperfectio absolute necessaria, § 112. vel pruariones, MALVM CONTINGENS<sup>3</sup> (physicumeum lare dictum, cf. § 738.) quo posito ponitur imperfectio in se contingens, § 114.  
<sup>1</sup> Das Uebel, Böse. <sup>2</sup> das schlechtedings notwendige. <sup>3</sup> das zufällige.

§. 147.

Positis entis realitatibus ponitur eius perfectio, §. 141. hinc realitates sunt bona, §. 100. et absolute quidem necessariae BONVM METAPHYSICVM<sup>1</sup>, in se contingentes BONVM CONTINGENS<sup>2</sup> (physicum lare dictum, cf. §. 787.)

<sup>1</sup> das schlechtedings notwendige. <sup>2</sup> das zufällige Gute.

SECTIO IIII.

SINGVLARE ET VNIVERSALE.

§. 148.

Complexus omnium determinationum in ente compossibile est OMNIMODA eius DETERMINATIO<sup>1</sup>. Hinc ens aut est omnimode determinatum, aut minus, §. 10. Illud est SINGVLARE<sup>2</sup>, (individuum,) hoc VNIVERSALE<sup>3</sup>. Vtrumque respectu omnium minus determinatorum, quae in se con-

SINGVLARE ET VNIVERSALE. 43

continet, INFERIVS<sup>4</sup> dicitur, illa respectu huius. SVPERIORA<sup>5</sup>.

<sup>1</sup> durchgängige, völlige, vollständige Bestimmung. <sup>2</sup> einzeln. <sup>3</sup> allgemeine. <sup>4</sup> das untere, niedrigere, tiefere, bestimmtere. <sup>5</sup> die obere, höhere, allgemeinere, unbestimmtere.

§. 149.

ENS vniuersale spectatum in suo inferiori, et singularare spectatum qua alia etiam sua praedicata, praeter certum vniuersale, SPECTATVR IN CONCRETO<sup>1</sup> et tunc CONCRETVM<sup>2</sup> dicitur. ENS vniuersale, quod attenditur quidem, non tamen in inferiori suo, et singularare, in quo tamen certum tantum eius superius attenditur, SPECTATVR IN ABSTRACTO<sup>3</sup>, et tunc ABSTRACTVM<sup>4</sup> dicitur. Vniuersale in concreto est VNIVERSALE PHYSICVM<sup>5</sup>, (in minus, in re), vniuersale in abstracto est LOGICVM<sup>6</sup> (post multa, post rem).

<sup>1</sup> in mehrerer Bestimmung betrachtet. <sup>2</sup> unabhängig. <sup>3</sup> nur in gewisser Bestimmung betrachtet. <sup>4</sup> abgeändert. <sup>5</sup> das allgemeine im bestimmtern. <sup>6</sup> das allgemeine im denkenden.

§. 150.

Vniuersale in solis individuis in concreto repraesentabile, seu, quod sola individua sub se continet, est SPECIES<sup>1</sup>, quod etiam

etiam in vniuersalibus in concreto repraesentabile est, seu, quod vniuersalia etiam sub se continet, est GENVS 1, et horum INFINITVM 2 quod in nullo genere est, s. quod nullum genus sub se continet, SVMVM 4 in quo nullum genus s. quod sub nullo genere continetur, SVBALTERNVS 5 denique vocantur, quae non sunt summa.

1 Art, Gattung. 2 Geschlecht. 3 das Untere. 4 das Oberste. 5 untergeordnete, oder Untergelehrte.

§. 151.

Determinationes inferioris entis, indeterminatae in eius superiore, sunt illius DIFFERENTIA 1. Hinc DIFFERENTIA GEMERICA 2 est complexus determinationum in genere determinatarum, indeterminatarum in eius superiori; DIFFERENTIA SPECIFICA 3 est complexus determinationum speciei, indeterminatarum in genere eius infimo. DIFFERENTIA NVMERICA 4 (haecceitas, principium individuationis) est complexus determinationum individuui indeterminatarum in specie, §. 148.

1 die genauere Bestimmung. 2 eines Geschlechtes. 3 einer Art. 4 eines jeden einzeln.

§. 152.

Singularia sunt interne profus determinata, §. 148. hinc actualia, §. 54. §. 153.

§. 153.

Quum in inferiori sit superius, §. 149, 148. est in individuo species, genus infimum, subalterna, summum, in specie genera, in genere infimo et subalterno superiora, in inferioribus omnibus summum, §. 150.

§. 154.

Determinationes generis summi sunt in inferioribus eius, §. 148. i. e. generibus subalternis, infimo, speciebus et individuus; determinationes generis subalterni sunt in inferioribus eius generibus, speciebus, et individuus; determinationes generis infimi sunt in speciebus et individuus; determinationes speciei sunt in individuus, §. 153, 35. i. e. determinationes superioris sunt in eius inferiori, seu positivae fuerint seu negativae §. 30. Haec propositio dicitur dictum de O. et N.

SECTIO V.

TOTALE ET PARTIALE.

§. 155.

Vnum profus idem cum multis simul sumis est TOTVM 1, et multa simul sumta profus eadem cum toto sunt PARTES 2 eius. Quae cum data parte simul sumenda sunt, vt sit profus eadem cum toto, sunt

funt eius compares, seu COMPLEMENTA AD TOTVM<sup>3</sup> (supplementa).

<sup>1</sup> das Ganze. <sup>2</sup> Theile. <sup>3</sup> Ergänzungen.

§. 156.

Quaelibet pars simul sumpta cum suis complementis ad totum est PARS ACTUALIS<sup>1</sup>, cum aliis simul sumpta est PARS POTENTIALIS<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> ein wirklicher. <sup>2</sup> ein möglicher Theil.

§. 157.

Totum est profus idem cum suis partibus actualibus, §. 155, 156. hinc et aequale, et similit, et congruent, §. 70.

§. 158.

Ens, cuius essentia est pars alterius, est ENS INCOMPLETVM<sup>1</sup>; cuius essentia non est pars alterius, est ENS COMPLETVM<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> ein unvollständiges, <sup>2</sup> ein vollständiges Ding.

§. 159.

Multitudo partium est MAGNITUDO<sup>1</sup> (absoluta cf. §. 161.) seu quantitas §. 75. continua. Multitudo totorum est NUMERVS<sup>2</sup> (absolutus cf. §. 161.) seu quantitas §. 75. discreta. Si tota, quorum est numerus, iterum spectentur vt partes, NUMERVS est

FRA-

FRACTVS<sup>3</sup> (fractio, minoria) seu minus, NUMERVS est INTEGER<sup>4</sup>.

<sup>1</sup> die: Größe des Ganzen. <sup>2</sup> eine Zahl. <sup>3</sup> ein Bruch. <sup>4</sup> eine ganze Zahl.

§. 160.

Cuius pars toti aequalis est, MAIUS<sup>1</sup> est<sup>1</sup>, totum parti aequale MINUS<sup>2</sup> est<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> das größere. <sup>2</sup> das kleinere.

§. 161.

MINIMVM<sup>1</sup> est solo nihilo maius, seu, quo minus impossibile est; MAXIMVM<sup>2</sup> est, solo nihilo minus, seu, quo maius impossibile est. Multitudo maior est MULTITUDO COMPARATIVA<sup>3</sup> cf. §. 74. minor, PAUCITAS<sup>4</sup>. Magnitudo maior est MAGNITUDO COMPARATIVA<sup>5</sup>, cf. §. 159. minor, PARVITAS<sup>6</sup> NUMERVS maior est COMPARATIVVS, cf. §. 159. minor, RARITAS<sup>7</sup>.

<sup>1</sup> das kleinste. <sup>2</sup> das größte. <sup>3</sup> eine Menge. <sup>4</sup> Wenigkeit. <sup>5</sup> eine Größe des Ganzen und Zahl, auch in der Vergleichung. <sup>6</sup> Kleinigkeit. <sup>7</sup> Seltenheit.

§. 162.

Mutari in minus est MINUS<sup>1</sup>; mutari in maius, AUCRARI<sup>2</sup>. Quicquid ergo potest augeri vel minus, est mutabile, §. 125. et qui-

quidem, qua quantitatem, §. 160, 70. hinc interne, §. 126, 69.

<sup>1</sup> vermindert. <sup>2</sup> vermehrt werden.

§. 163.

Essentiae rerum, essentialia et attributa, omnes entis necessarii determinationes internae, unitas in entibus, veritas, et perfectio, transcendentes, augeri vel minui intrinsecus nequeunt, §. 162, 132.

§. 164.

Determinatio entis interna, quae potest augeri vel minui, modus est, §. 163, 52. et in quo talis occurrit determinatio interna, quae in ipso potest augeri vel minui, illud est ens contingens, §. III.

## SECTIO VI.

### PRIMA MATHESEOS INTENSORVM PRINCIPIA.

§. 165.

Possibilitas minima est non-repugnancia minimorum paucissimorum, §. 161, 8. Quo ergo plura, quo maiora sunt compossibilia, hoc maior est possibilitas, §. 160. donec maxima sit, ubi plurima maxima sunt compossibilia, §. 161. Hinc omnis possibilitas entis hypothetica maior est eiusdem possibilitate intrinseca, §. 16, 15.

§. 166.

Ratio minima est, quae vicium minimum ratio-

### PRIMA MATH. INTENSOR. etc. 49

rationatum habet, §. 161. Quo ergo plura, quo maiora rationata habet, hoc maior est, §. 160. donec maxima fiat maxima plurima rationata habens, §. 161. Magnitudo rationis ex numero rationatorum est FOECUNDITAS <sup>1</sup>, ex magnitudine eorum POROSITAS <sup>2</sup> (grauitas, dignitas, nobilitas).

<sup>1</sup> Fruchtbarkeit. <sup>2</sup> Wichtigkeit.

§. 167.

Nexus minimus est viciae rationis minime, §. 166, 14. Quo ergo plura, quo maiores rationes, hoc maior nexus §. 160. donec fiat maximus plurimarum maximarum rationum, §. 161. i. e. foecundissimarum & grauisissimarum, §. 166. Nexus maior est HARMONIA.

§. 168.

Possibilitas hypothetica minima est, quae ens vicium minimum in minimo nexu gaudet, §. 16, 161. Quo ergo plura, quo maiora, quo maiore in nexu possibilia sunt, hoc maior est possibilitas hypothetica, §. 160. donec maxima sit, ubi plurima maxima in maximo nexu possibilia sunt, §. 161. i. e. foecundissimarum grauisissimarumque rationum rationata foecundissima, grauisissima, §. 167.

§. 169.

Ratio sufficiens est rationum foecundissima, §. 166, 21. in sufficientibus tamen minima est, quae vnicio minimo rationato suffi-

D

est,



cit. §. 166, 161. Quo ergo pluribus, quo maioribus rationatis sufficit, hoc maior est, §. 160. donec sit maxima, plurimis maximis rationatis sufficiens, §. 161. eademque fecundissima & nobilissima, §. 166.

§. 170.

Ratio vitiorum propterea maior est, §. 166, 27. hinc sufficiens simpliciter talis maior omnibus secundum quid sufficientibus, §. 169, 28.

§. 171.

Essentia minima est complexus paucissimorum minimorum essentialium, §. 40, 161. Quo plura, quo maiora sunt essentialia, hoc est maior, §. 160. donec maxima sit, complexus plurimorum maximorum essentialium, §. 161.

§. 172.

Nexus vniuersalis minimus est, vbi singula aut sunt rationes minima, aut earum rationata, §. 48, 167. Quo ergo aut maiores rationes, aut maiorum rationum rationata, aut vtrumque sunt singula, hoc maior est nexus vniuersalis, §. 160. donec sit maximus, vbi singula maximae rationes sunt, §. 161. i. e. fecundissima grauisissimaque, §. 166.

§. 173.

Virtus minima est, si paucissima minima determinationes vniuersales minimi finitissime parables, §. 73, 161. Quo ergo plures, quo maior-

### PRIMA MATH. INTENSOR. etc. §1

maiores determinationes, quo plurium, quo maiorum sunt inseparabiles, hoc virtus maior est, §. 160. donec sit maxima, vbi plurius maxima determinationes plurimum maximorumque sunt inseparabiles, §. 161. Virtus minima est, qua vnum minimum a paucissimis minimis vniuersalibus discrimine differt, §. 77, 161. Quo ergo maior, a quo pluribus, quo maioribus, quo plures, quo maiores per differentias distinguuntur, hoc maior est virtus, §. 160. donec sit maxima, qua maximum ab omnibus, maximis etiam in suo genere, per plurimas maximas differentias distinguitur, §. 161.

§. 174.

Identitas minima est, si vniuersalis determinatio sit paucissimis minimis communis, §. 38, 161. Hinc quo plures, quo maiores determinationes, quo pluribus, quo maioribus sunt communes, hoc maior est identitas, §. 160. donec sit maxima, plurimarum maximarumque determinationum in plurimis maximis communio, §. 161.

§. 175.

Ordo minimus est minima in coniunctione identitas, §. 78, 161. Ergo quo maior est coniunctionis identitas, hoc maior sit ordo, §. 160, 174. donec sit maximus, vbi maxima coniunctionis identitas, §. 161. vbi plurima maxima, toties, tantumque coniunguntur eodem modo, quoties, quantumque possunt,

D 2

§. 174.

§. 174. Vnitio minima est paucissimorum  
 minimorum minime necessaria coniunctio,  
 §. 79, 113, 161. Quo ergo plura coniunguntur,  
 hoc est extensius maior; quo maiora, quo  
 maiori necessitate coniunguntur, hoc est  
 intensius maior vnitio, donec plurimorum  
 coniunctio necessaria sit extensius, vel duo-  
 rum tantum, triumque, sed maximorum &  
 maxime necessaria, quae potest esse inter  
 ea, sit intensius maxima vnitio.

§. 176.

DETERMINATIONIS ex ratione cognosci-  
 bilitas quam sit CONFORMITAS eius  
 CUM RATIONE<sup>1</sup>. §. 80, haec conformitas  
 erit minima, si determinatio ex minima ra-  
 tione tantum cognoscibilis, §. 161, 166, in mi-  
 nima cognitionis possibilitate, §. 165. Quo  
 maior ratio, ex qua cognoscenda determi-  
 natio, quo magis possibilis haec cognitio,  
 hoc maior conformitas determinationis  
 cum ratione, §. 160, donec sit maxima ex ma-  
 xima ratione maxime cognoscibilis, §. 161.  
<sup>1</sup> die Uebereinstimmung einer Bestimmung mit  
 ihrem Grunde.

§. 177.

Determinatio rationi sufficienti, foecun-  
 diori, grauiori conformis, §. 166, 169, hinc  
 vteriori & simpliciter tali, §. 170, maiorem  
 habet conformitatem, quam insufficienti,  
 minus foecundae, minusque graui, §. 166,  
 169, priori aut secundum quid sufficienti,  
 §. 170, tantum conformis, §. 176.

§. 178.

§. 178.

Defectus minimus est oppositus determi-  
 nationi minime conformitatis cum ratio-  
 ne, §. 82, 161. hinc eo maior est, quo maior in  
 opposito eius conformitas, §. 160, 176. do-  
 nec sit maximus, oppositus determinationi,  
 in qua maxima conformitas, §. 176, 161.

§. 179.

Defectus rationi sufficienti, foecundiori,  
 grauiori, vteriori & simpliciter tali contra-  
 rius maior est contrario rationi insufficienti  
 minus foecundae, minus graui, priori &  
 sufficienti secundum quid tantum, §. 178  
 177.

§. 180.

Magnitudo conformitatis cum ratione in  
 determinatione, quam lex enunciat, est R O-  
 B U R L E G I S I. L E X enuncians determina-  
 tionem conformitatis cum ratione compa-  
 ratiue magnae est F O R T I S<sup>2</sup>, paruae D E B I-  
 L I S<sup>3</sup> est. Hinc lex maxime debilis seu mi-  
 nimi roboris est, quae enunciat determina-  
 tionem minimae conformitatis cum ratio-  
 ne, §. 161, 176. Quot maior conformitas cum  
 ratione determinationi a lege enunciatæ,  
 hoc lex est fortior, §. 160, donec fortissima  
 sit enuncians determinationem, in qua ma-  
 xima conformitas, §. 161.

<sup>1</sup> Stärke der Richtschnur.      <sup>2</sup> ein starkes,  
<sup>3</sup> schwaches Gesetz.

D 3      §. 181.

## §. 181.

Lex enuncians determinationem rationi sufficienti, foecundiori, grauiori, vltiori, cuius rationatum fit, seu cui subordinetur comparanda propior, & simpliciter tali conformem, fortior est, quam lex debilior enuncians determinationem rationi insufficienti, minus foecundae, minus graui, propiori, quae subordinetur illi, cum qua comparatur, vltiori, & secundum quid sufficienti tantum conformem, §. 180, 177.

## §. 182.

LEX enuncians determinationem rationi sufficienti vltiori conformem SUPERIOR<sup>1</sup>, propiori conformem enuncians INFERIOR<sup>2</sup> dicitur. Ergo *leges superiores fortiores sunt inferioribus, & summa lex est fortissima*, §. 181.

<sup>1</sup> eine höhere,

<sup>2</sup> niedrigerer Reichthum.

## §. 183.

Ordo maximus plurimas regulas communes habet, §. 175, 86. hinc est maxime compositus, §. 88. adeoque ordo simplex, quantuscunque fit, non tamen est maximus, §. 175, 88.

## §. 184.

Veritas metaphysica minima est ordo plurimum in vno minimus, §. 175, 89. seu minima cum principiis catholicis conformitas, §. 176, 92. Quo ergo plura in ente, quo maiora, se-  
cun-

## PRIMA MATH. INTENSOR. etc. §5

cundum quo plures, quo fortiores regulas coniuncta sunt, hoc maior est in illo veritas, §. 175, 180. donec fit maxima, vbi plurima maxima, fortissima (principiorum catholicorum, §. 182.) regulis conuenientissima deprehenduntur, §. 160, 161.

## §. 185.

Perfectio minima est consensus paucissimorum minimorum ad vnum minimum vicus minimus, §. 93, 161. hinc quo plura, quo maiora, in quo plura, in quo maiora, quo pluries, quo magis consentiunt, hoc maior est perfectio, §. 160. donec fit maxima plurimorum maximorum maximus consensus ad vnum, §. 161, 169. At summa perfectio quam adeo fit maxime composita, §. 183, 96. simplex perfectio quantacunque fit, non tamen est maxima, §. 96.

## §. 186.

Exceptio minima est a maxime debili perfectionis regula ob fortissimam facta, §. 178, 97. Ergo quo fortior est regula perfectio-  
nis, a qua, quo debilior, ob quam excipitur, hoc maior est exceptio, §. 160. donec fit maxima a fortissima, hinc summa perfectionis regula, §. 182. ob maxime debilem legem excipiens, §. 161. Si collidantur ratio perfectio-  
nis sufficiens & insufficientis, exceptio a sufficiente maior, ab insufficiente minor est. Si collidantur foecundior & minus foecunda, exceptio a foecundiori maior, a minus foecun-

D 4

cunda

cunda minor est. Si collidantur ratio perfectionis grauior & minus grauis, exceptio a grauiori maior, a minus graui minor est. Si collidantur vltior & ipsi subordinanda propior, exceptio ab vltiori maior, a propiori minor est. Si collidantur ratio simpliciter sufficiens & talis secundum quid, exceptio a simpliciter tali maior, a tali secundum quid, minor est, §. 181. Si collidantur regula perfectionis superior & inferior, exceptio v superiori maior, ab inferiori minor est, §. 182. Hinc exceptio summae perfectionis legi contraria, i. e. quae sit a summa perfectionis regula ob minimam, i. e. minima conformis, est maxima, §. 187, 182.

§. 187.

Bonum minimum est, quo posito ponitur minima perfectio, §. 100, 161. Quo maior est perfectio posito bono ponenda, hoc maius est bonum, §. 160. donec O P T I M V M sit, quo posito ponitur summa perfectio, §. 161.

I Das Beste.

§. 188.

Minime contingens est, cuius oppositum est minime possibile, §. 104, 161. Quo maior ergo possibilitas vni oppositorum, hoc maior alterius contingencia, §. 160. Maxima contingencia est illius, cuius oppositum habet maximam possibilitatem, §. 161.

§. 189.

§. 189.

Quo maior est determinationum hypothetice vni separabilitas, hoc maior est huius vniuitatis contingencia, §. 115, 188. Quo magis tam non coniunctio, quam consusio est possibilis, hoc oppositus ordo magis est contingens, §. 117, 188. Quo magis non coniunctio vel consusio quorundam entis variorum possibilis est, hoc veritas eius opposita magis est contingens, §. 119, 188. Quo magis imperfectio possibilis est, hoc magis opposita perfectio contingens est, §. 127, 188.

§. 190.

Minima mutatio est vni minimi in vnioco minimo successio, §. 161, 125. Ergo quo plura, quo maiora, in quo pluribus, quo maioribus succedunt, hoc maior est mutatio, §. 160. donec sit maxima, plurimorum maximorum in pluribus maximis successio. Minima minima mutationis in ente possibilitas est eius mutabilitas minima, §. 161, 127. Ergo quo magis possibilis, quo maior in ente, mutatio, hoc est eius maior mutabilitas, donec sit maxima maximae mutationis possibilitas, §. 161. Realitas in ente minima est summa paucitas & paruitas in eodem determinationum vere positiuarum, §. 135, 161. Quo harum plures, quo maiores haber, hoc est realius. REALISSIMVM ergo est, in quo maximae plurimae realitates, §. 161, 36. Hae absolute necessariae sunt SVMVM BO-

D 5

NVM,

NVM, f. optimum METAPHYSICVM I, §. 187, 147. in se contingentes SVMVM BO-  
NVM CONTINGENS<sup>2</sup> (physicum late di-  
ctum).

1 das nothwendige höchste Guth. 2 das zufal-  
lige höchste Guth.

## SECTIO VII.

## SVBSTANTIA ET ACCIDENS

## §. 191.

Ens vel non potest existere, nisi vt de-  
terminatio alterius, (in alio), vel potest. §.  
10. Prius ACCIDENS<sup>1</sup> (praedicamentale, f.  
physicum, cf. §. 50. cuius esse est inesse,  
*εἰς τὸ ὄντως*), posterius est SVBSTANTIA<sup>2</sup>,  
ens per se subsistens, forma. *ἐν τὴν ἑξ ἑαυτῶν*,  
*ἰστέον*, *ἐνεργεία*,) quod potest existere, li-  
cet non sit in alio, licet non sit determina-  
tio alterius.

1 ein nur in andern, 2 ein vor sich bestehen-  
des Ding.

## §. 192.

Existentia accidentis, qua talis, est IN-  
HAERENTIA<sup>1</sup>, existentia substantiae, qua  
talis, est SVBSTANTIA<sup>2</sup>.

1 das nur in andern, 2 das vor sich bestehn.

## §. 193.

Accidentia, si videntur per se subsistentia,  
sunt PHAENOMENA SVBSTANTIATA<sup>1</sup>,  
2 das vor sich zu bestehn scheinende.

§. 194.

## SVBSTANTIA ET ACCIDENS. 59

## §. 194.

*Accidentia non existere possunt, nisi in  
aliis. Nam non sunt diversa ab accidenti-  
bus, nisi substantiae, §. 191. Ergo acciden-  
tia non existere possunt, nisi in substan-  
tiis, seu, non existunt extra suas substan-  
tias, §. 58.*

## §. 195.

Essentialia, attributa, modi, relationes,  
accidentia, §. 191, 52. non existere pos-  
sunt, nisi in substantiis, §. 194.

## §. 196.

Id in substantia, cui inhaerere possunt  
accidentia, f. substantia, quatenus est sub-  
iectum (cf. §. 344.) id, cui accidentia inhae-  
rere possunt, SVBSTANTIALE<sup>1</sup> vocatur,  
nec accidentia existunt extra substantialem,  
§. 194.

## §. 197.

Si substantiae inhaerent accidentia, est  
aliquid inhaerentiaeratio, §. 20. f. VIS LA-  
TIVS DICTA<sup>1</sup>, (efficiacia, energia, actiui-  
tas cf. §. 216.) & sufficiens, §. 22. Hoc est  
VIS STRICTIVS DICTA<sup>2</sup>, (& breuius  
caussa nonnuncquam simpliciter).

1 eine Kraft in weiterer, 2 eine Kraft in enge-  
rer Bedeutung.

§. 198.

## §. 198.

Vis frictus dicta aut est substantia, aut accidens, §. 191. Iam non est accidens, eorum omnium quum sit ratio sufficiens, §. 197. Ergo est substantia, & quatenus ipsi inhaerere possunt accidentia, ut subiecto, substantiale, §. 195.

## §. 199.

Omnis substantia est substantiali, §. 191, 196. hinc vi praedita, §. 198. est substantiale, §. 195, 191. hinc vis tam latius, quam frictus dicta, §. 198, 197.

## §. 200.

Substantiae si videntur accidentia, sunt SVBSTANTIAE PRAEDICATAE, singulares sunt SVPPOSITA I.  
I einzle vor sich bestehende Dinge.

## §. 201.

Phaenomenis substantiaris vis tribuitur, §. 199, 193. & sunt etiam vires latius dictae, aut viribus latius dictis praedita, §. 197, 23. Quodsi vero frictus dicta vis tribuitur accidentibus, sunt ea phaenomena substantiata, §. 198, 199.

## §. 202.

Omnis substantia habet essentialia & attributa absolute necessario, §. 107. hinc  
omnis

## SVBSTANTIA ET ACCIDENS. 61

omnis substantia habet accidentia, §. 191, 195. Sed modos vel habet, vel non habet, §. 10. Quae modos habet, est ens contingens; quae non habet, ens necessarium, §. 11. Ergo substantia vel est necessaria vel contingens. Substantiae contingens subsistentia modus est, §. 134, 192.

## §. 203.

Vis minima vnicui tantum minimi inhaerentis accidentis est ratio, §. 197, 166. Quo ergo plurimum, quo maiorum inhaerentium accidentium ratio est, hoc maior est, donec sit maxima plurimorum maximorum inhaerentium accidentium, §. 197, 166.

## §. 204.

Scientia virium est DYNAMICA tam philosophica, quam mathematica, DYNAMOMETRIA.

## SECTIO VIII.

## S T A T V S.

## §. 205.

Suppositum contingens est determinatum, qua modos & relationes, §. 184, 200. Hinc coëxistunt in eo fixa, seu, intrinsicus immutabilia, §. 107, 132. cum mutabilibus, §. 133. Eiusmodi coëxistentia s T A T V S

TVS<sup>1</sup> est. Ergo suppositum contin-  
gens habet statum. Status univocum est  
VNIO<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Zustand.      <sup>2</sup> Einigkeit.

## §. 206.

Coëxistentia modorum cum fixis est  
STATVS INTERVVS<sup>1</sup>, hinc suppositum  
contingens habet statum internum, §. 205.  
<sup>1</sup> der innere Zustand.

## §. 207.

Relationes substantiæ sunt in ea intrin-  
secus mutabiles, §. 133. Ergo fixis coëx-  
sistentes dant STATVM, §. 205, qui EX-  
TERVVS dicitur<sup>1</sup>.  
<sup>1</sup> der zuffre Zustand.

## §. 208.

Mutato modo mutatur status internus,  
§. 125, 200. mutata relatione mutatur status  
externus, §. 125, 207. Iam modi & rela-  
tiones sunt mutabiles, §. 133, 207. Ergo in  
substantia contingenti mutationes status  
sunt posibles, §. 206, 207.

## §. 209.

Mutatio modi est MODIFICATIO<sup>1</sup>, Er-  
go modificatio est mutatio status interni,  
§. 208. & substantia contingens est modi-  
ficabi-

scibilis, §. 128. Mutatio relationis VARIA-  
TIO est<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> eine innre,      <sup>2</sup> eine zuffre Veränderung.

## §. 210.

Mutationes status sunt accidentia, §. 191.  
hinc non existere possunt, nisi in sub-  
stantiis, §. 194. & quidem posita vi, et-  
iam stricte dicta, §. 197, 22. Vis illa mu-  
tationis, aut in genere inherens acci-  
dentis, ratio sufficiens, §. 197, vel est sub-  
stantiale, quod mutatur, aut in genere,  
cui accidens inhaeret, vel vis ab eo diver-  
sa, §. 10, 38. Si prius est, substantia, cuius  
status mutatur, vel in genere, cui accidens  
inhaeret, AGR<sup>1</sup>; si posterius est, substan-  
tia, cuius status mutatur, vel in genere,  
cui accidens inhaeret, PARTVR. Hinc  
ACTIO<sup>2</sup> (actus, operatio,) est mutatio  
status, & in genere actuatio accidentis in  
substantia, per vim ipsius: PASSIO<sup>3</sup> mu-  
tatio status, & in genere actuatio acciden-  
tis in substantia, per vim alienam.

<sup>1</sup> thun, handeln.      <sup>2</sup> Handlung.      <sup>3</sup> Leiden.

## §. 211.

Substantia in substantiam extra se agens  
in eam INFLVIT, adeo INFLVVS<sup>1</sup> (actio  
transiens,) est actio substantiæ in substan-  
tiam extra se. ACTIO, quæ non est in-  
fluens, est IMMANENS.

## §. 212.

Q

§. 212.

Si passio illius substantiae, in quam al-  
tera influat, simul est ipsius patientis actio,  
PASSIO & INFLUXVS dicuntur IDEALES.  
Si vero passio non est patientis actio, PAS-  
SIO & INFLUXVS dicuntur REALES.

§. 213.

Actio patientis in agens est REACTIO,  
& mutua substantiarum actio & reactio  
CONFLICTVS.<sup>2</sup>  
<sup>1</sup> Gegenwirkung.      <sup>2</sup> Streit.

§. 214.

Actio & passio reactioque minimae sunt,  
per quas non nisi vicium minimum acci-  
dens actuatur, §. 161, 210. Quo ergo plura,  
quo maiora accidentia actuantur, hoc ma-  
ior actio, passio, reactio, §. 160, 213. donec  
sint maximae, vbi plurima maxima actu-  
antur accidentia, §. 161, 210.

§. 215.

ACTIO & PASSIO SIMPLEX<sup>1</sup> dicitur,  
quae non est eorum aliarum, quae est,  
COMPOSITA<sup>2</sup>; & quo pluribus partialibus  
constat, hoc magis est composita, §. 160.  
Hinc actio & passio maxima est maxime  
composita, §. 214, 161.

<sup>1</sup> ein einfaches,      <sup>2</sup> ein zusammengesetztes Thun  
und Leiden.

§ 216

§. 216.

Omnis substantia existens agit, §. 210,  
199. hinc habet possibilitatem agendi seu  
FACULTATEM<sup>1</sup>, (potentiam actuam, vim,  
cf. §. 197.) §. 57, si patitur, habet possibili-  
tatem patendi, i. e. potentiam passivam,  
capacitatem) RECEPTIVITATEM<sup>2</sup>, §. 57.  
<sup>1</sup> Vermögen.      <sup>2</sup> Fähigkeit, Empfänglichkeit.

§. 217.

FACULTAS & RECEPTIVITAS influ-  
xuum realium REALES, idealium IDEA-  
LES, actionum simplicium SIMPLICES,  
compositarum COMPOSITAE<sup>2</sup> sunt.  
<sup>1</sup> einfache,      <sup>2</sup> zusammengesetzte Vermögen  
und Fähigkeiten.

§. 218.

Facultates & receptivitates vel absolutae  
sunt, §. 216, 15. vel hypotheticae, §. 16. Hae  
quidem semper maiores illis, §. 105, 216.

§. 219.

Facultas hypothetica minima est, quae  
unica tantum actio in minimo nexu substan-  
tiae possibilis est, §. 216, 161. Quo plures,  
quo maiores actiones, quo maiori in nexu  
sunt substantiae possibiles, hoc maior est sa-  
cultas hypothetica, §. 168, 160. Maior sa-  
cultas hypothetica est HABILITAS<sup>1</sup> (prom-  
tudo, dexteritas).

<sup>1</sup> Fertigkeit.

E §. 220

*Handwritten note:*  
sunt  
constituta q. p. composita



## §. 220.

Posita facultate & receptivitate quum non ponatur actio vel passio, §. 216, 219. ponatur tamen posita vi frictus dicta, §. 210, 30. hæc erit complementum facultatis ad actum, i. e. quod accedit ad facultatem, vt existat actio. Hinc data certa VIS SYRICTIVS DICTA ad datam certam actionem vel sufficit, vel minus, §. 21, 210. prior VIVA<sup>1</sup>, posterior MORVA<sup>2</sup> sollicitatio dicitur.

<sup>1</sup> eine lebendige,      <sup>2</sup> eine todtte Kraft.

## §. 221.

IMPEDIMENTVM<sup>1</sup> (obsculum) est oppositum accidentis inherentiæ, hinc & oppositum mutationibus est impedimentum, §. 210.

<sup>1</sup> Hindernis.

## §. 222.

RESISTENTIA<sup>1</sup> est impedimentum actionis. Quumque oppositum inherentiæ accidentium & mutationum sit accidens, §. 191, 81. impedimenta resistantiæ que rationem habent in vi sufficientem, §. 197, 27. Posito impedimento ponitur vis impediens: posita resistantis ponitur vis resistens, §. 22.

<sup>1</sup> Widerstand.

## §. 223.

## §. 223.

Substantia in substantiam propius influens illi PRÆSENS<sup>1</sup> est, & proxime præsentem sibi inuicem substantiæ SCOTINGVNT, sunt contigua<sup>2</sup>, vt adeo sit PRÆSENTIA<sup>3</sup> influxus propior, & immediata præsentia muræ, f. immediatus conflictus, CONTACTVS<sup>4</sup>. Quare nus aliquid in aliud non influit, nec ab eo patitur, propius, ABSENS<sup>5</sup> ab illo dicitur.

<sup>1</sup> gegenwärtig, zugegen.      <sup>2</sup> sich einander berührend.      <sup>3</sup> Gegenwart.      <sup>4</sup> Berührung.      <sup>5</sup> abwesend.

## S E C T I O VIII.

## SIMPLEX ET COMPOSITVM.

## §. 224.

ENS COMPOSITVM (stricte & simpliciter dictum)<sup>1</sup> est totum partium extra partes, ENS non compositum SIMPLEX (simpliciter & rigore dictum)<sup>2</sup> est. ENS COMPOSITVM LATIVS DICTVM<sup>3</sup> est quicquid partes habet, & SIMPLEX COMPARATIVE<sup>4</sup> minus compositum.

<sup>1</sup> ein zusammengesetztes Ding in engerer Bedeutung.      <sup>2</sup> einfach in genauerer Bedeutung.      <sup>3</sup> zusammengesetzt in weiterer Bedeutung.      <sup>4</sup> einfach in Vergleichung.

## E 2 §. 225.

## §. 225.

Pares compositorum vel singulae & simul summae sunt accidentia, vel aliquae compositorum partes sunt substantiae, §. 10. 191. Si prius est, ens compositum est accidens, §. 224, 155. Posterius est *ENS COMPOSITIVM STRICTIVS DICTVM* (reale) <sup>1</sup>.

<sup>1</sup> ein zusammengefügtes Ding, in engerer Bedeutung.

## §. 226.

Pone extra se inuicem posita nullo modo totum constituere, seu *COMPOXI* <sup>1</sup> possibile: compositum erit intrinsecus impossibile, §. 224, 15. Modus ergo compositionis est internae impossibilitatis oppositum in compositis, §. 81. i. e. interna possibilitas & compositorum essentia, §. 40.

<sup>1</sup> zusammengefasst werden.

## §. 227.

*ORTVS* <sup>1</sup> est mutatio ex non existente in existens. Mutatio ex existenti in non existens est *INTERITVS* <sup>2</sup>. Hinc entis necessarii & substantiae necessariae ortus & interitus est absolute impossibilis, §. 132, 202.

<sup>1</sup> das Entstehn. <sup>2</sup> der Untergang.

## §. 228.

*ORTVS EX NIHILO* <sup>1</sup> est ortus eius, cuius nulla pars ipsi praeeexistit, & *ANNIHILATIO*

*MUTATIO* <sup>2</sup> interitus eius, cuius nulla pars existit superstes. Entis & substantiae necessariae ortus ex nihilo & annihilatio est absolute impossibilis. §. 227.

<sup>1</sup> das aus nichts entstehn. <sup>2</sup> Vernichtung.

## §. 229.

Ortus & ortus ex nihilo, interitus & annihilatio non possunt existere, nisi in substantiis, §. 227, 228, quia sunt accidentia; §. 210. sed non in necessariis. §. 227, 228. Ergo in contingentibus, §. 102.

## S E C T I O X.

## M O N A S.

## §. 230.

Substantia vel est simplex, vel composita, §. 214. *PRIOR MONAS* (atomus, perfecta unitas) dicitur.

## §. 231.

Substantiae compositae pars omnis est vel substantiale vel accidens. Accidentia non sunt extra substantiale, §. 196. Ergo substantiae compositae substantialia sunt extra se posita, §. 224.

## §. 232.

Substantia composita habet vires, hinc substantias extra se positas pro partibus, §. 231, E. 3

§. 231, 198. hinc estens compositum strictius dictum, §. 225.

§. 233.

Substantia composita non potest existere, nisi ut complexus substantiarum aliarum extra se inuicem positarum, §. 232, 155. cerroque modo compositarum, §. 226. Ergo non potest existere, nisi ut determinatio aliorum, §. 36, 38. Ergo est accidens, §. 191. & si videtur per se subsistere, ipsique vis tribuitur, est phaenomenon substantiarum, §. 193, 201.

§. 234.

Omnis substantia monas est, §. 233, 230. ens compositum strictius dictum non est monas, §. 225. Ergo phaenomenon substantiarum, §. 193, 201.

§. 235.

Compositum strictius dictum monadibus constat, §. 225, 234.

§. 236.

Monas non oriri potest, nisi ex nihilo. Partes enim eius sunt substantiale & accidentia ipsi inherenta, §. 196. Substantiale non praexistit substantiae; eo enim existente existit vis, hinc substantia, §. 198. Accidentium nullum praexistit suae substantiae,

stantiae, §. 194. Ergo oriundae monados nulla pars praexistit, hinc non oriri potest, nisi ex nihilo, §. 228.

§. 237.

Substantiali superflite, nondum interit substantia, §. 198. accidens vero nullum suae substantiae superflites est, §. 194. Ergo monas non potest interire, nisi per annihilationem, §. 228, 196.

§. 238.

Coniuncta iuxta se posita sunt SIMULTANEA<sup>1</sup>, post se posita SUCCESSIVA<sup>2</sup>. Torum simultaneorum est ENS SIMULTANEVM, successiuorum ENS SUCCESSIVVM.  
1 neben einander stehende. 2 auf einander folgende.

§. 239.

Ordo simultaneorum extra se inuicem positorum est SPATIVM<sup>1</sup>, successiuorum TEMPVS<sup>2</sup>.  
1 Raum, 2 Zeit.

§. 240.

Positis simultaneis extra se, ponitur spatium. Posito spatio extra se inuicem ponuntur simultanea. Positis successiuis, ponitur tempus, & posito tempore ponuntur

nuntur diuersa, §. 74. sibi succedentia, §. 239, 78.

§. 241.

In quo spatium est, EXTENSVM<sup>1</sup> est, & spatium vel locum replere (esse in spatio, vel loco, replentur scilicet) dicitur. Iam in omni composito fricte disto spatium est, §. 240, 224. Ergo omne compositum fricte distum extensum est & spatium replet. Omne extensum habet partes extra partes simultaneas, §. 240. hinc compositum est, §. 224.

<sup>1</sup> ausgedehnt.

§. 242.

Monas non extensa est, nec spatium replet, §. 241, 230. At totum monadum, §. 235. est extensum, §. 241.

§. 243.

Omne compositum habet magnitudinem, §. 159, 224. MAGNITUDO compositi fricte & frictius dicti est QUANTITATIVA<sup>1</sup>. Hinc monas non habet magnitudinem quantitativam, §. 230.

<sup>1</sup> ausgedehnte Größe.

§. 244.

DIVISIO PHYSICA<sup>1</sup> est imminutio magnitudinis quantitativae. Sicut individui impossibilis est diuisio logica, §. 148, ita IN-

DIV-

DIVISIBILE<sup>2</sup> est, cuius impossibilis est diuisio physica. Ergo indivisibilitas est vel absoluta vel hypothetica, §. 15, 17. Nullum absolute indivisibile est hypothetice diuisibile. Quoddam absolute diuisibile est hypothetice indivisibile, §. 18. Hinc monas est indivisibilis, §. 243, & quidem per se, §. 15.

<sup>1</sup> Zerlegung, Theilung.

<sup>2</sup> theilbar.

§. 245.

Composita non possunt existere, nisi ut determinationes aliorum, §. 225, 233. Iam non sunt alia, praeter composita, quam simplicia, §. 224, 38. Ergo existente composito existunt monades, §. 239, 233.

SECTIO XI.

FINITVM ET INFINITVM.

§. 246.

Quantitas qualitatis est GRADVS<sup>1</sup> (quantitas virtutis). Hinc gradum non nisi alio assumto intelligere possumus, §. 69.

<sup>1</sup> eine Stufe, Staffel.

§. 247.

Gradus infimus seu minimus est, quo minor impossibilis; quo maior impossibilis,

E S

maxi-

maximus est, §. 246, 161. Gradus maiores sunt plurimum minimorum tota, §. 155, 160. Hinc *ab affirmato gradu maiore ad affirmatum minorem, a negato gradu minore ad negandum gradum maiorem valet consequentia*, §. 157. In quouis gradu maiore est multumdo graduum, quae INTENSIO<sup>1</sup> dicitur, §. 159. Haec si augetur, QUALITAS, cuius gradus est, INTENDITVR<sup>2</sup>, si minuitur, qualitas, cuius gradus est, REMITTITVR<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> das Höhere. <sup>2</sup> zunehmen, stärker angefangen werden. <sup>3</sup> schwächer werden, nachlassen, abnehmen.

## §. 248.

Ens reale esse est qualitas, §. 69, omni enti conueniens, §. 136. Quumque in omni ente sit certus realitatum numerus, §. 136, 159, omne ens habet certum realitatis gradum, §. 246, 159. Hinc vel erit maximus, vel non maximus, §. 10, 247. Quumque gradus realitatis, quo maior possibilis est, seu non maximus, §. 247, LIMES<sup>1</sup> (terminus, cf. §. 350, finis cf. §. 341.) dicitur, limitem autem habens FINITVM<sup>2</sup> (cf. §. 341. limitatum), non habens limitem INFINITVM<sup>3</sup> (reale, illimitatum) erit. Ens ergo gradum realitatis maximum habens *s.* realissimum, §. 190. est infinitum, finita reliqua omnia. Finitum, cuius limites determinare vel non possunt,

## FINITVM ET INFINITVM. 75

mus, vel non placet, est INDEFINITVM<sup>4</sup> (infinitum imaginarium, mathematicae tale).

<sup>1</sup> der Schranken. <sup>2</sup> endlich, eingeschränkt. <sup>3</sup> uneingeschränkt. <sup>4</sup> mathematisch unendlich, unendlich scheinend.

## §. 249.

Finita habent limitem, hinc gradum, §. 248. ergo quantitatem, §. 246. hinc omnium finitorum possibilis est cognitio philosophica & mathematica, §. 93, 22. LIMES dati finiti, citra quem plus ultra in eodem per eius essentiam impossibile est, est ESSENTIALIS<sup>1</sup>, MATHEMATICIS non extensorum INTENSORVM<sup>2</sup> est, §. 247.

<sup>1</sup> der wesentliche Schranken. <sup>2</sup> Wissenschaft unangesehener Größen.

## §. 250.

In omni finito quaedam realitas tollenda est, §. 248, 247. Ergo quaedam ponenda negatio, §. 135, 81. adeoque imperfectio, §. 142. tam essentialis, quam accidentalis, §. 143. hinc absolute necessaria, §. 107. negatio, §. 36. Absolute dicta, §. 137. malum metaphysicum, §. 146.

## §. 251.

Infiniti gradus realitatis maximus est absolute.

absolute necessarius, §. 248, 102. hinc absolute immutabilis, §. 130.

§. 252.

Si ens infinitum esset interne mutabile, determinationes, quae aliis succederent, mutarent realitatis gradum, §. 246, 125. At hic interne immutabilis est, §. 251. Ergo ens infinitum est interne immutabile.

§. 253.

Interne actuale immutabile, est qua determinationes internas actu, quicquid esse potest, §. 125. Ergo ens infinitum, qua determinationes internas, est actu, quicquid esse potest, §. 252.

§. 254.

Quod non est actu, qua determinationes internas, quicquid esse potest, est ens finitum, §. 253, 248.

§. 255.

Interne mutabile est ens finitum, §. 252, 126. Ergo omne ens contingens est finitum, §. 133. licet esse possit multus rationibus infinitum & mathematice infinitum, §. 248.

§. 256.

Ens infinitum est ens necessarium, §. 255, 109.

§. 257.

§. 257.

Quod habet gradum realitatis, quo maior possibilis est, eius qualitas quaedam, §. 248, hinc interna determinatio intendi potest, §. 247, 109. hinc mutari, §. 247, 162. Ergo ens finitum est interne mutabile, §. 248, 126. hinc non est ens necessarium, §. 152. eius existentia modus est, §. 134, & ipsum ens contingens, §. 109.

§. 258.

Ens necessarium est infinitum, §. 257, 248.

§. 259.

Quod est actu, qua determinationes internas, quicquid esse potest, est ens necessarium, §. 132, ergo infinitum, §. 258. Hinc definiti potest ens infinitum per ens, quod actu est, qua determinationes internas, quicquid esse potest, §. 253.

§. 260.

Ens contingens non est actu, qua determinationes internas, quicquid esse potest, §. 133. Ens finitum est ens contingens, §. 257. Ergo ens finitum definiti potest per ens, quod non est actu, qua determinationes internas, quicquid esse potest, §. 254. Quod & hinc patet, quia contra-dictorie oppositorum vno definito affirmati.

maius, alterum iisdem nois, sed negati-  
uis, defini potest, § 81, 248.

§. 261.

Infiniudo est realitas, §. 36. cuius ra-  
tio est gradus realitatis maximus, §. 248,  
14. finiuo seu limitatio est negatio, §. 36,  
cuius ratio limes est, §. 248, 14.

§. 262.

Modi & relationes entis vel sunt reali-  
tates, vel negationes, §. 36. hinc iis in ente  
finito mutatis mutatur limes eius, §. 248.  
Iam omnis mutatio entis finiti est mutatio  
modi aut relationis, §. 52, 132. Ergo  
omnis mutatio entis finiti est mutatio limi-  
tum eius, hinc & limitationis, §. 261, 30.

§. 263.

Eus finitum habet modos, §. 257, 112. Hi  
vel realitates sunt, vel negationes, §. 36.  
Vtrarumque oppositum est in ente finito  
absolute possibile, §. 108. Hinc privatio-  
nes sunt in omni ente finito absolute pos-  
sibiles, §. 137. Hinc & imperfectio &  
malum contingens, §. 144, 146. (physi-  
cum late dictum).

§. 264.

Omne ens finitum partim malum, par-  
tim bonum est, §. 147, 137. & omni fi-  
nito

nico bonum malumque contingens est in-  
trinsecus possibile, §. 147, 263.

● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ●  
CAPVT III.  
PRAEDICATA ENTIS RE-  
LATIVA.

SECTIO I.

IDEM ET DIVERSVM.

§. 265.

Similitudo minima est in duobus, in qui-  
bus vnica minima qualitas est communis, §.  
174, 70. Iam vero in omnibus entibus quae-  
dam qualitates communes sunt, §. 8, 100. Er-  
go omnia entia sibi sunt in aliquo gradu si-  
mililia, §. 246. Est hinc in entibus similitudo  
quaedam adeoque identitas vniuersalis, §.  
70. Quo plures, quo maiores qualitates,  
quo pluribus sunt communes, hoc maior  
est similitudo, §. 174, 70. Aequalitas mini-  
ma est in duobus, in quibus vnica minima  
quantitas est communis, quo ergo plures,  
in quo pluribus, quo maiores quantitates  
communes sunt, hoc maior est aequalitas,  
§. 174, 70.

§. 266.

Congruentia minima est similitudo & ae-  
qualitas minima, & quo illae simul maiores,  
hoc

hoc maior est congruentia, §. 265, 70. IDENTITAS, SIMILITUDO, AEQUALITAS, CONGRUENTIA essentialium, ESSENTIALES<sup>1</sup>, essentialium & attributorum NECESSARIAE<sup>2</sup>, modorum (CONTINGENTES), affectionum ACCIDENTALES<sup>3</sup> vocantur.  
1 wesentliche. 2 nothwendige. 3 zufällige.

§. 267.

IDENTITAS & DIVERSITAS, qua singula praedicata, est TOTALIS<sup>1</sup>, qua quaedam, PARTIALIS<sup>2</sup>. Ergo similitudo, aequalitas, congruentia, sunt vel totales, vel partiales, §. 70.

1 vöellig, gänzlich; 2 zum Theil stattfindend.

§. 268.

Quum sit omnium entium similitudo partialis, §. 265. non sunt entia totaliter diversa, §. 267. Hanc propositionem dicimus principium negatae totalis dissimilitudinis & diversitatis.

§. 269.

IDENTITAS totalis singularium est NVMERICA<sup>1</sup>. Impossibilia sunt duo extra se singularia profusius seu totaliter eadem. Quum enim ponantur duo, ponuntur multa, hinc partim eadem, partim diversa, §. 74. Ergo non sunt totaliter eadem, §. 267. Quae sunt totaliter eadem singularia, sunt eadem numero, nec partim eadem, partim diversa, §.

fa, §. 267. Hinc non sunt multa, nec duo, §. 74. Haec propositio dicitur principium (identitatis) indiscernibilium late sumtum, aut negatae totalis identitatis.

§. 270.

Impossibilia sunt plura extra se actualia totaliter congruentia. Dum enim extra se inuicem existerent, sua & propria cuilibet existentia conueniret, §. 86. ab existentia alterius diversa, §. 38. hinc aut attributum, aut modus, saltem vnicus, §. 77. in altero esset, qui non esset in altero, §. 38, 55. adeoque aut qualitas, aut quantitas, §. 69. nec essent hinc ambo totaliter congruentia, §. 70, 267. Totaliter congruentia, quae omnia discrimina interna, sunt eadem, §. 267, 70. hinc existentia vnus non est diversa ab existentia alterius, §. 70. ergo non existunt extra se inuicem. Haec propositio sit principium negatae totalis congruentiae.

§. 271.

Impossibilia sunt plura extra se inuicem actualia totaliter similia. Aut enim essent etiam totaliter aequalia, aut minus. Si prius, essent totaliter congruentia, §. 70, 267, q. a. §. 270. Si non essent totaliter aequalia, esset in vno quantitas, quae non esset in altero, §. 70, 38. Haec haberet rationem sufficientem, §. 22. Hinc esset in



in totaliter similia vno qualitas, quae non esset in altero, §. 69, 14. q. a. §. 70, 267. *Hae propositio est principium (identitatis) indiscernibilium fructe sumtum, aut negatae totalis similitudinis.*

§. 272.

*Impossibilia sunt plura extra se inuicem actualia totaliter aequalia.* Aut enim erunt similia totaliter similia, aut partialiter tantum, §. 265. Si prius, essent totaliter congruentia, §. 70, 267, q. a. §. 270. Si partialiter tantum essent similia, esset qualitas in vno, quae non esset in altero, §. 267, 70. hinc in vtroque non esset idem totaliter realitatis gradus, §. 248. adeoque quaedam quantitas vnius non esset quantitas alterius, §. 246, ergo nec essent totaliter aequalia, §. 267, 70. *Hae propositio fit principium negatae totalis aequalitatis.*

§. 273.

Omnia extra se inuicem actualia sunt partialiter diuersa, §. 268. discongruentia, §. 270, 70. dissimilia, §. 271. inaequalia, §. 272.

§. 274.

Eadem A & C eidem tercio B, sunt eadem inter se. Quae enim sunt in B, sunt in A, §. 38. Quae sunt in C, sunt in B. §. 38. Ergo

Ergo quae sunt in C, sunt in A. Hinc A & C sunt eadem, §. 38.

§. 275.

Congruentia, similia, aequalia eidem tercio, sunt congruentia, similia, aequalia inter se, §. 70, 274.

§. 276.

Posita eadem, congruenti, simili, aequali ratione sufficiente, ponitur idem, congruens, simile, aequale rationatum, & vice versa, §. 38, 70.

§. 277.

Posita eadem essentia, ponuntur eadem attributa, & vice versa, §. 276, 30.

§. 278.

Posita diuersa, discongruenti, dissimili, inaequali ratione sufficiente, ponitur diuersum, dissimile, discongruens, inaequale rationatum, & vice versa, hinc posita diuersa essentia, ponuntur diuersa attributa, & vice versa, §. 277, 276.

§. 279.

Identitas, diuersitas, §. 38. congruentia, discongruentia, similitudo, dissimilitudo, aequalitas, inaequalitas, §. 70. extra se inuicem actualium in nullo eorum representabili.

*Handwritten notes:*  
are representable...  
Petrus Prop. 1. certum est in se...  
are representable in itself of Peter  
not all

rabiles sunt, nisi spectetur in nexu cum iis, quae extra illud ponuntur, §. 14. hinc sunt relationes, §. 37. Inter quae ergo intercedit, ea sunt connexa, §. 14, 19. Iam intercedit inter singula extra se invicem actualia, §. 265, 273. Ergo singula actualia sunt connexa, §. 47. Hinc in omnibus actualibus nexis, immo harmonia est: vniuersalis, §. 48, 167.

## SECTIO II.

## SIMVLTA NEA.

## §. 280.

Extensio quam sit qualitas compositi entis, qua spatium replet, §. 69, 241. & spatium possit esse maius & minus, §. 239, 175. in extenso possibilis est gradus extensionis, §. 246. i. e. FIGURA. Hinc monas non admittit, ac totum monadum admittit figuram, §. 242. Compositum extensionis maioris est SPATIOSVM<sup>1</sup>, minoris ANGEVSTVM<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> räumlich.

<sup>2</sup> eng.

## §. 281.

Positus simultanei extra alia actualis eius LOCVS<sup>1</sup> est, successivi positus est AETAS<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Ort.

<sup>2</sup> Alter.

## §. 282.

## §. 282.

Simultanei cuiuslibet locus ex conjunctione cum diversis extra illud actualibus determinatur, §. 85, 281. Hinc diversus est a loco coëxistentium, §. 38. Ergo simultanea sibi invicem extra se posita non sunt in eodem loco, §. 281. Successivi cuiuslibet aetas ex conjunctione eius cum actualibus ante & post illud positis determinatur, §. 85, 78. hinc diversa est ab eorum aetate, §. 38. Hinc successiva sibi invicem non possunt esse in eadem aetate.

## §. 283.

Mutatio loci MOTVS<sup>1</sup> est, hinc omnis motus est mutatio relationis, §. 281, 85. & minimus esset, si vnici minimi vaicis tantum positus erga vaicum minimum extra ipsum actuale mutaretur, §. 161, hinc eo maior est, quo plures, quo plurimum, quo maiorum positus erga quo plura, quo maiora extra mobilia mutantur. Quae non mouentur, QUIESCUNT<sup>2</sup>, & absentia motus QUIES<sup>3</sup> est.

<sup>1</sup> Bewegung.

<sup>2</sup> ruhen.

<sup>3</sup> Ruhe.

## §. 284.

Coordinata se mutuo contingentia sunt CONTIGVA<sup>1</sup>, non contigua DISTANT<sup>2</sup>. Locus inter se distantium SITVS<sup>3</sup> est.

F 3

Actio

*Actio C. influxus immediatus & proximus in distans est impossibilis in & per se, §. 223, 15.*

1 zurecht an einander. 2 von einander absehend. 3 Lage.

§. 285.

*Eus simultaneum & successuum parium coniguarum est CONTINVVM<sup>1</sup>, at eus simultaneum & successuum parium inter se distantium est INTERVPTVM<sup>2</sup>.*

1 stetig, ununterbrochen, in einem fortgehend. 2 unterbrochen.

§. 286.

*Partes extensi extra se posse vel simplices sunt, vel compositae, §. 224. Priores quatenus extensae non sunt, §. 242. PVNCTA vocantur. Series punctorum punctis distantibus interpositorum continua est LINEA.*

§. 287.

*Extensio lineae ex numero punctorum, quibus constat, determinatur, §. 241, 286. & in qua datis distantibus paucissima interponuntur, est haec linea interista BREVISSIMA<sup>1</sup>. LINEA inter data puncta brevissima est RECTA<sup>2</sup>, non recta, CVRVA<sup>3</sup> est.*

1 die kürzeste. 2 grade. 3 krumm. §. 288.

§. 288.

*Linea recta inter distantia est eorum DISTANTIA<sup>1</sup>, quoque haec maior est, hoc magis distantia inter se distans, §. 287, 284. Quod si maior fuerit distantia, distantia sunt REMOTIORA<sup>2</sup>, si minor, PROPRIORA<sup>3</sup>.*

1 Entfernung. 2 entfernter. 3 näher.

§. 289.

*Series linearum lineis distantibus interpositarum continua est SUPERFICIES<sup>1</sup>. Extensio superficiei ex numero linearum, quibus constat, determinatur, §. 241, 175. eaque inter datas lineas distantes breuissima, est SUPERFICIES PLANA<sup>2</sup>, non plana, CVRVA<sup>3</sup> est (gibba). Series superficierum superficibus distantibus interpositarum continua est MATHEMATICAE SOLIDVM<sup>4</sup> (corpus cf. §. 296. mathematicum).*

1 Fläche. 2 ebene. 3 gebogene. 4 das der dreysachen Ausmessung fähige.

§. 290.

*Extensio in linea sola possibilis est LONGITUDO<sup>1</sup>, quae ad longitudinem accedit in superficie LATITUDO<sup>2</sup>, quae ad extensionem superficierum in mathematice*

F 4 ce

ce solidis accedit, est (alirudo, seu) **FRONDITAS** 3.

1 Länge. 2 Breite. 3 Dicke, Höhe, Tiefe.

## §. 291.

Si ex quantitate pro vna assumta aliata homogeneam, seu similem, intelligimus, hanc **MENSURATAM** 1 ex illa **MENSURATA** 2 **METIMVR** 3, & ipsa haec actio dicitur **DIMENSIO** 4.

1 das Gemessene. 2 das Maß. 3 messen. 4 Ausmessung.

## §. 292.

Linea tantum admittit extensionis unicam dimensionem, §. 291, 287. superficies duplicem, §. 291, 289. mathematice solidum triplicem, §. 280, 246.

## §. 293.

Spati partes, quum sint in simultaneis extra se positis, §. 139, 155. sunt simultaneae, & spatium adeo est ens simultaneum, §. 238.

## §. 294.

Mors, quum fit accidens, §. 283, non existere potest, nisi in subsistens, & quidem posita vi, §. 210. quae vis **MORRIX** 1 dicitur. Quumque quies fit impedimentum

tum motus, §. 221, 283. posita quiete ponitur vis motui resistens, §. 222. quae vis **INERTIAE** 2 (antitypia, ignavia, vis inertia) vocatur.

1 bewegende Kraft. 2 Kraft der Trägheit, widerstehende Kraft.

## §. 295.

Extensum, cui vis inertiae tribuitur, est **MATERIA**, cf. §. 344. & phenomenon substantiarum, §. 234, 201. **MATERIA**, cui haec sola vis tribuitur, est **PRIMA**, cf. §. 423. (mere passiva).

## §. 296.

Materia, cui vis motrix tribuitur, est **CORPVS** physicum, cf. §. 289. materia secunda, cf. §. 295. & phenomenon substantiarum, §. 295, 201.

## SECTIO III.

## SVCCESSIVA.

## §. 297.

**TEMPVS** mutationis de ipso simultaneum **PRAESENS** 1 est, cui praesens succedit **PRÆTERITVM** 2, praesentis successivum **FVTVRVM** 3.

1 die gegenwertige, 2 vergangene, 3 zukünftige Zeit.

## F 5

## §. 298.

## §. 298.

Actualia temporis praesentis sunt *EXISTENTIA* <sup>1</sup>, (tempore praesentia, entia actu). Actualia temporis praeteriti, si non sint simul entia actu, s. si non amplius existant, sunt *PRAEETERITA* <sup>2</sup> (res facti). Actualia temporis futuri sunt *FUTURA* <sup>3</sup>, eaque, si non sint simul entia actu, sunt *ENTIA IN POTENTIA* <sup>4</sup>.

<sup>1</sup> das jetzt daſeyende. <sup>2</sup> das vergangene. <sup>3</sup> das zukünftige. <sup>4</sup> das noch werden ſoll.

## §. 299.

Existentiæ continuatio eſt *DURABILITAS* <sup>1</sup>. In quo poſſibilis eſt duratio, *PERDURABILE* <sup>2</sup> dicitur. Actuale vero non perdurable *INSTANTANEVM* <sup>3</sup> (momentaneum). Perdurabile durationis maioris eſt *DIVERNVM* <sup>4</sup> (ſtabile, conſtans, perpetuum, veterum), minoris eſt *BREVE* <sup>5</sup> (fluxum, tranſitorium, inconſtans).

<sup>1</sup> die Dauer. <sup>2</sup> einer Dauer fehicig. <sup>3</sup> keiner Dauer fehicig. <sup>4</sup> dauerhaft. <sup>5</sup> von kurzer Dauer.

## §. 300.

Tempus momentanei ſimultaneum *INSTANS* (momentum) dicitur <sup>1</sup>. Succellum ſuum

ſuum aliorum *POSTERIVS* <sup>2</sup>, cuius alia ſuccelliva ſunt *PRIUS* <sup>3</sup>, omnibus prius, *PRIMUM* <sup>4</sup>, omnibus poſterius, *POSTREVM* <sup>5</sup> eſt.

<sup>1</sup> ein Augenblick. <sup>2</sup> das ſpättere. <sup>3</sup> das frühere. <sup>4</sup> das erſte. <sup>5</sup> das letzte der Zeit nach.

## §. 301.

Mutatio entis in praesens eſt *INITIVM* <sup>1</sup>, in praeteritum *FINIS* <sup>2</sup>. *Vinitio* eſt unionis initium, §. 79, 205. initium *CONTACTUS* *ICTVS* <sup>3</sup> eſt.

<sup>1</sup> Anfang. <sup>2</sup> Ende. <sup>3</sup> Stoß.

## §. 302.

*AETERNITAS* <sup>1</sup> (rigoroſe dicta, cf. §. 299) eſt duratio ſine initio & ſine. *Duratio* ſine ſine tantum eſt *AEVITERNITAS* <sup>2</sup>, & omni tempore ſimultanea *SEMPITERNITAS* <sup>3</sup>.

<sup>1</sup> die Ewigkeit. <sup>2</sup> das nur ohne Ende, <sup>3</sup> das zu aller Zeit ſeyn.

## §. 303.

Existentiæ continuans ſine initio eſt ſimultaneum omni praeterito tempore & praesenti, §. 301, 297. eandem continuatum ſine ſine erit ſimultaneum omni futuro tempore, §. 301, 297. Ergo omne aeternum ſempiternum eſt, §. 302.

## §. 304.

## §. 304.

Ens in potentia vel rationem existentiae sufficientem proximam habet in entibus actu, vel minus, §. 27, 10. Prius est ENS IN POTENTIA PROXIMA <sup>1</sup>, Posteriorius ENS IN POTENTIA REMOTATA <sup>2</sup>.

<sup>1</sup> dasogleich, <sup>2</sup> das einmal werden soll.

## §. 305.

Ens actu, dum durat, non potest non durare, §. 9, 7. hinc existit necessario, §. 299, 201. *I. quicquid est, dum est, est necessario.*

## §. 306.

Quae locum & aetatem sibi mutuo determinant, sunt connexa, §. 285, 85. Hinc simultanea connexa sunt qua spatium, successiva qua tempus, §. 238, 239. Iam vero singula actus extra se invicem posita sunt vel simultanea, vel successiva, §. 238, 298. Ergo inter singula actualia intercedit nexus & harmonia universalis, §. 48, 167.

## SECTIO III.

## CAVSSA ET CAVSSATVM.

## §. 307.

Quod continet rationem alterius, eius est PRINCIPIVM <sup>1</sup>. Dependens a principio PRINCIPIVM <sup>2</sup>.

## CAVSSA ET CAVSSATVM. 93

PRINCIPIVM <sup>2</sup> est. Principium existentiae est CAVSSA <sup>3</sup>, principiarum causae CAVSSATVM <sup>4</sup>. Quod non potest existere, nisi ut causatum alterius extra se positi, est ENS AB ALIO <sup>5</sup> (dependens), quod potest etiam existere, licet non sit causatum alterius extra se positi, est ENS ASE <sup>6</sup> (independens).

<sup>1</sup> die Quelle. <sup>2</sup> das abgeleitete. <sup>3</sup> die Ursach. <sup>4</sup> das verursachte. <sup>5</sup> abhængend. <sup>6</sup> selbststændig.

## §. 308.

Entis contingens hinc & finiti existentia modus est, §. 134, 257. Hinc non sufficienter determinatur per ens contingens & finiti existentiam, §. 65. Ergo nec per eius attributa, §. 64, 25. Ergo in internis entis contingens & finiti determinationibus non est eius existentiae ratio sufficiens, §. 52. At necessaria est tamen enti contingenti & finito ad existendum, §. 22, 101. Ergo extra ens contingens & finitum ratio existentiae eius sufficiens ut sit, necesse est, quam quae continent quum causae sint, §. 307. ens finitum & contingens non potest existere, nisi ut causatum extra se positi, i. e. ens ab alio, §. 307.

## §. 309.

Ens a se non est contingens, nec finitum,

tum, §. 208, 307, hinc necessarium, §. 109, & infinitum, §. 258.

## §. 310.

Eus necessarium & finitum, §. 258, potest existere, licet non sit causatum alterius extra se positu, §. 109, 102, ergo est ens a se & independens, §. 307.

## §. 311.

Principium possibilitatis PRINCIPIVM ESSENDI<sup>1</sup> (compositionis), causa PRINCIPIVM FIENDI<sup>2</sup> (generationis), principium cognitionis PRINCIPIVM COGNOSCENDI<sup>3</sup> dicitur, idque si nec plura, nec pauciora inde cognosci possunt, quam datum principiatum, illi principiato ADAEQUATVM<sup>4</sup> dicitur. Essentia est principium effendi & cognoscendi modorum, §. 65, 50.

<sup>1</sup> Quelle der Möglichkeit. <sup>2</sup> Quelle der Wirklichkeit. <sup>3</sup> Erkenntnis-Quelle. <sup>4</sup> hinlänglich-eigen.

## §. 312.

Relatorum principium TERMINVS:RELATIONIS<sup>1</sup>, dependens vero SVBIECTVM RELATIONIS<sup>2</sup> dicitur. Quorumque potest vnum alterius fieri terminus relationis, sunt CORRELATA<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> der Grund. <sup>2</sup> der Gegenstand der Verhältniß. <sup>3</sup> Beziehen sich wechselseitig auf einander. §. 313.

## §. 313.

Inter causam & causatum NEXVS est, §. 307, 14, qui CAVSSALIS<sup>1</sup> dicitur, & quatenus causae tribuitur, CAVSSALITAS<sup>2</sup>, quatenus causato, DEPENDENTIA<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> Zusammenhang der Ursachen. <sup>2</sup> das Verursachen. <sup>3</sup> verursacht seyn, oder werden, die Abhänglichkeit.

## §. 314.

Causae plures vnius eiusdemque causati sunt CONCAVSSAE<sup>1</sup>, & ad causatum CONCVRERE<sup>2</sup> dicuntur. CAVSSA, quae non habet concausam, est SOLITARIA<sup>3</sup>. Concausatum ea, quae maximam rationem causati inter reliquas continet, est PRINCIPALIS (primaria)<sup>4</sup>. Concausae causae principales sunt (minus principales) SECVNDARIAE<sup>5</sup>. Omnes concausae connectuntur inter se, §. 313, 33.

<sup>1</sup> Mitursachen. <sup>2</sup> zusammenkommen. <sup>3</sup> die einzige Ursach. <sup>4</sup> die Hauptursach. <sup>5</sup> Nebenursachen.

## §. 315.

Concausarum vna vel est causa alterius, vel minus, §. 10. In causa priore CONCAVSSAE sunt SVBORDINATAE<sup>1</sup>, in posteriori COORDINATAE<sup>2</sup>, Subordinatarum omni-

omnium *CAVSSA PRIMA* 3, reliquae *SECUNDAE* 4 sunt.

1 unter einander, 2 bey und neben einander geordnete Ursachen, 3 die erste, 4 Urfachen.

§. 316.

In concavssis subordinatis aut in causa priori idem dependebit a causa ulteriori, a quo cavssatum prioris pender, aut aliud quid, §. 315, 27. Si prius, *CONCAVSSAE SVBORDINANTVR ESSENTIALITER* 1, si posterius, *ACCIDENTALITER* 2.

1 so sind die Ursachen in einerley, 2 in verschiedenen Stücken unter einander geordnet.

§. 317.

*Cavssa causae essentialiter sibi subordinatae est etiam cavssa causari*, §. 316, 25.

§. 318.

Cavssa vel est sufficiens vel insufficientis §. 307, 21. vel secundum quid, vel simpliciter talis, §. 28. Cavssa vel est mediata, a qua datum cavssatum per aliam dependet, vel immediate, a qua datum cavssatum, sed non per, aliam, dependet, §. 27.

SECTIO

SECTIO V.

*CAVSSA EFFICIENS.*

§. 319.

*CAVSSA realitatis per actionem est EFFICIENS* 1, negationis vero *DEFICIENS* 2. Cavssa tam efficiens, quam deficiens agunt, hinc sunt substantiae, §. 210. adeoque accidentia spectata vt causae efficientes, sunt phaenomena substantiaria, §. 201, 200. Cavssae efficientis deficiensue cavssata sunt *EFFECTIVS* 3.

1 eine wirkende, 2 fehlende Ursach, 3 Wirkung.

§. 320.

Cavssa efficiens & deficiens vel est mediata, quae per aliam cavssam efficientem deficiensue, vel immediata, quae effectum, sed non per aliam cavssam efficientem deficiensue, actuat. *CAVSSA* efficiens & deficiens alteri efficienti & deficienti coordinata eius *SOCTA* 1 dicitur, & si altera sine focia vna ad datum effectum insufficientis fuerit, focia altera vocatur *AVXILIARIS* 2.

1 vergesellschaftete Ursachen, 2 eine helfende Ursach.

G §. 321.



## §. 321.

AVXILIUM<sup>1</sup> est complementum ad effectum causae fociae insufficientis. Causam auxiliarem esse est IVVARE<sup>2</sup>. Ergo iuvans non est causa solitaria, §. 320. & causa solitaria non iuvat, §. 314.

<sup>1</sup> Hülf.

<sup>2</sup> helfen.

## §. 322.

Causa efficiens deficientiue minus principalis efficiendi deficientiue subordinata INSTRUMENTALIS<sup>1</sup> (administra & ministerialis) est.

<sup>1</sup> ein Werkzeug.

## §. 323.

Actio singularis cum effectu suo EVENTVS<sup>1</sup> dicitur. Relatio euentus est CIRCUMSTANTIA<sup>2</sup>. Complexus relationum ad euentum concurrentium OCCASIO<sup>3</sup>, eiusque causa CAUSSA OCCASIONALIS est<sup>4</sup>. Paucissimarum minimarum circumstantiarum minimus ad euentum datum consensus est occasio minima, §. 161. Quo plures, quo maiores circumstantiae, quo magis ad eum consentiunt, hoc maior est occasio, §. 160. donec sit maxima plurimum maximarum circumstantiarum ad datum euentum consensus maximus, §. 161. Occasio maior respectu loci OPPORTUNITAS, eiusque oppositum INOPORTUNITAS.

TAS

## CAUSSA EFFICIENTIS. 99

TAS, respectu temporis TEMPESTIVITAS, eiusque oppositum INTEMPESTIVITAS est<sup>5</sup>.

<sup>1</sup> ein Vorfall, eine Begebenheit.      <sup>2</sup> ein Umstand.  
<sup>3</sup> die Gelegenheit.      <sup>4</sup> eine gelegentliche Ursach.  
<sup>5</sup> bequemere und un bequemere Zeiten und Orte.

## §. 324.

Si minima circumstantia sit in euentu A, quae non est in euentu B, euentus A & B non sunt totaliter idem, §. 267, 323. hinc partialiter diversi, §. 267. l. e. *minima circumstantia varias rem externae*.

## §. 325.

Sint euentus A & B interne in aliquo gradu idem, & spectentur in diversissimis circumstantiis, diversas independens non est, nisi in relationibus, §. 323. hinc externa, §. 36. Ergo interna euentuum identitatis diversitate circumstantiarum, loci, aetatis, §. 281, 85. e. c. nec augetur, nec minuitur, §. 162. l. e. *Locus & tempus non variant rem internae*.

## §. 326.

*Posito principio, ponitur principiarum, §. 307, 30. Posita causa, ponitur causatum, §. 311. Posita causa efficiens & deficientis, ponitur effectus, §. 319. posita causa occasionalis, ponitur occasio, §. 323, & v. v. §. 39.*

G 2

§. 327.

## §. 327.

Posito eodem, simili, aequali, congruenti principio, hinc causis, §. 307. effectibus, deficientibus, §. 319. occasionalibus, §. 323. ponuntur eadem, similia, aequalia, congruentia principia, §. 276, 307. causata, effectus, occasionis, *Et v. v.*

## §. 328.

Sublato principio, hinc causa, §. 307. effectiente, deficiente, §. 319. *Et occasionali*, §. 223. tollitur principium, causatum, effectus, occasio, §. 307, 31. *Et v. v.* §. 32.

## §. 329.

Omnis effectus causae deficienti vel effectienti similis est, §. 265. i. e. *qualis causa, talis effectus*, §. 70. Effectus causae efficienti vel similis, qua differentiam virtusque specificam, vel minus, §. 10. Prior

EFFECTVS VNIVOCVS<sup>1</sup>, posterior

AERVIVOCVS<sup>2</sup> dicitur.

<sup>1</sup> eine Wirkung von emerley, <sup>2</sup> von verschiedener Art.

## §. 330.

EFFECTVS in data actione rationem existentiae proximam habens est effectus eius IMMEDIATVS<sup>1</sup> (proximus & continuus, cf. §. 285.) MEDIATVS<sup>2</sup> (remoti) sum, qui vltiorem tantum rationem existens.

assentiae suae in data actione habent. Effectus actionis omnes in omni intentione sumi sunt EFFECTVS PLENVS<sup>3</sup>. MINVS PLENVS<sup>4</sup> est vel quidem tantum, vel in minori gradu spectatus.

<sup>1</sup> unmittelbare, <sup>2</sup> mittelbare, <sup>3</sup> völlige  
<sup>4</sup> Wirkung, die nicht völlig ist.

## §. 331.

Effectus plenus rarus est, quanta actio, per quam actuatur, §. 330, 214. hinc actio-ni aequalis est, §. 70. Iam actio ranta, quanta vis viva, per quam actuatur, §. 220, 166. hinc actio viribus vivis, a quibus actuatur, aequalis est, §. 70. Ergo actio causae efficientis aequalis est viribus eius vivis, §. 319. Hinc effectus plenus aequalis (proportionatus) est viribus causae efficientis vivis, §. 275.

## §. 332.

Nobilitas seu dignitas alicuius effectus causae alicui efficienti essentialiter subordinandi ad huius effectum plenum pertinet, §. 330, 317, 166. Ergo effectus non est nobilitate sua causa efficientis, cui essentialiter subordinatur, §. 331, 160.

## §. 333.

Ex effectū qualitates, §. 329, & quantitates, §. 331. hinc determinationes causae

G 3

sae

fac cognosci possunt, §. 70, 67. Ergo effectus est principium cognoscendi causam, §. 311. i. e. effectus testatur de causa.

§. 334.

Omne ens contingens & finitum est ens ab alio, §. 308. Ergo existenti existentia non inhaeret per vim ipsi propriam, §. 307. hinc vis aliena extra finitum & contingens reale posita est ratio sufficientis inherens enti finito & contingenti reali existentiae, §. 210. Ergo substantia extra ipsum posita in illud agit existentiā influendo, §. 211. Hinc omne ens contingens & finitum reale est effectus, §. 219. & habet causam efficientem, §. 326.

§. 335.

REXVS causalis inter causam efficientem, deficientem & effectum EFFICIENTIVS dicitur<sup>1</sup>. Hinc causae foeciae connexuntur nexu effectivo, §. 320, 314.

<sup>1</sup> Zusammenhang der Ursachen und Wirkungen

SECTIO VI.

V T I L I T A S.

§. 336.

VITILE<sup>1</sup> est alteri bonum, non bonum alteri INVITILE<sup>2</sup>, alteri malum N<sup>o</sup> OXIVM

XIVM<sup>3</sup> est. Hinc VTILITAS<sup>4</sup> est bonitas respectiva, §. 37, quae si tribuitur rei, cui alterum prodesse potest, PASSIVAS<sup>5</sup>, si illi, quod prodesse potest, ACTIVAS<sup>6</sup> dici potest.

- <sup>1</sup> nützlich, nutzbar.
- <sup>2</sup> unnütz.
- <sup>3</sup> schädlich.
- <sup>4</sup> Nutzbarkeit.
- <sup>5</sup> des, dem genutzt werden kan.
- <sup>6</sup> die thätige Nutzbarkeit.

§. 337.

Vtilitas minima est, quae vnicum minimum in altero vnico minimo ponit vnicam minimam perfectionem, §. 336, 161. hinc augetur, quo plura, quo maiora, in quo pluribus, quomaioribus, quo plures, quo maiores perfectiones ponunt, §. 187. Gradus vtilitatis VALOR<sup>1</sup>, & iudicium de valore PRAEIVM<sup>2</sup> (aestimatio) dicitur. Hinc aestimatio cum pretio vel vera, vel apparens, si imaginaria est, §. 12.

- <sup>1</sup> Werth.
- <sup>2</sup> Preis, Achtung, Schätzung, Würdigung.

§. 338.

VSVS<sup>1</sup> est vtilitatis actus, AVSVS<sup>2</sup> vel vsus apparens<sup>3</sup>, vel vsus, quo vile interit<sup>3</sup>. Quumque cognosci<sup>4</sup> possit ex vili perfectio eius, cui prodessit, §. 336, 100. vile & illud, cui prodesse potest, connexa sunt, G 4

*Handwritten notes:*

Stes vtilitas in se actus vtilitatis in se vtilitatis, Avsvs in se vtilitatis, Avsvs in se vtilitatis, Avsvs in se vtilitatis.

*Other notes:*

esse vtilitatis in se vtilitatis, Avsvs in se vtilitatis, Avsvs in se vtilitatis, Avsvs in se vtilitatis.

sunt, eorumque nexus *NEXVS VITILITA-  
RIS* <sup>4</sup> dici potest.

<sup>1</sup> der Gebrauch, Nutzen.

<sup>2</sup> Mißbrauch.

<sup>3</sup> Verbrauch.

<sup>4</sup> Zusammenhang der  
Nutzbarkeiten.

§. 339.

Si quis vratur vili, actuatur per il-  
lud alterius perfectio, §. 338, 100. &  
vile per vsum fit causa perfectionis il-  
lius, cui prodest, §. 207. Et hic ne-  
xus causalis dici potest *NEXVS VSV-  
VM* <sup>1</sup>. Quo quis vitur, est illud vile,  
§. 336, 57. omnino inutili nemo vi-  
tur, §. 338, 58. quoddam tamen vile  
caret vsu, §. 59. hinc aliquid, quo  
nemo vitur, nihilo minus est vile,  
§. 60.

<sup>1</sup> Zusammenhang der Nutzen.

§. 340.

Vilia vni eidemque rei cum ea con-  
nexa sunt, §. 339. Ergo omnia vilia  
ad vnum connexa sunt inter se, §. 314.  
Vile A vili B essentialiter sibi subordi-  
nato, vile est & illi C, cui prodest B,  
§. 317.

SECTIO

SECTIO VII.

*RELIQVA CAVSSARVM  
GENERA.*

§. 341.

Si quis vitur vel abutitur aliquo ad  
bonum sibi visum actuandum: ipsum bo-  
num agenti visum *FINIS* <sup>1</sup>, cf. §. 248.  
causae finis, quibus ad finem vii vel aburi  
potest, *MEDIA* <sup>2</sup> (destinata, finita, cf. §.  
208. remedia), finisque repraesentatio *IN-  
TENTIO* <sup>3</sup> dicitur. Iam finis est princi-  
pium vltus vel abusus, §. 338, 207. hinc  
causa finalis, §. 338, 307.

<sup>1</sup> Zweck.

<sup>2</sup> Mittel.

<sup>3</sup> Absicht.

§. 342.

Intentionis rationes in intendente vor-  
cantur *CAVSSAE IMPVLSIVAE*.  
Finis est effectus actionis & mediorum,  
quibus agens vitur vel abutitur, §. 341,  
319. Hinc finis plenus est aequalis actio-  
ni & medius. Media & actio sunt aequa-  
lia (proportionata) fini pleno, §. 331.  
Captatio occasiois §. 323, & impedi-  
mentorum remotio §. 221. sunt media,  
§. 341.

<sup>1</sup> Trieb oder bewegende Ursachen.

§ 3

§. 343.

SECTIO

## §. 343.

Nexus causalis mediorum & finium FORMALIS<sup>1</sup> est, omnes fines conne-ctuntur inter se, §. 314, 341. Fines finium essentialiter sibi subordinatorum est & finis mediorum, §. 317, 341. FINIS primus, seu cui fines omnes subordi-nantur, VLTIMVS seu SCOPVS<sup>2</sup> dicitur, & hic est vel simpliciter vitium, vel talis secundum quid in data finium sub-ordinatione, §. 28. reliqui INTERME-DII<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> Zusammenhang der Mittel und Zwecke,  
<sup>2</sup> Endzweck.      <sup>3</sup> Mittel-Zwecke.

## §. 344.

Siens concipitur vt determinabile, MA-TERIA, cf. §. 295, 299. EXQVA<sup>1</sup>, in ipso determinationis actu MATERIA CIRCA QVAM (obiectum, subiectum occupationis)<sup>2</sup>, facta determinatione MATERIA IN QVA, & haec cum materia ex qua, SVBIECTVM vocatur.

<sup>1</sup> der Stoff, der Zeug.      <sup>2</sup> der Gegenstand.

## §. 345.

Materia & forma quum actualis deter-minationis rationem continent, §. 344, 30. causae sunt, §. 307. Illa materialis, haec formalis. Concausae materiales & forma-

## RELIQ. CAUSSAR. GENERA. 107

formales sunt inter se connexae, §. 314. earumque NEXVS cum suis principia-tis, §. 307, & inter se, §. 314. Ille SVB-IECTIVVS dici potest, hic FORMALIS (essentialis).

## §. 346.

EXEMPLAR<sup>1</sup> est, cui simile intendi-tur, & causa impulsiva quum sit, §. 342<sup>o</sup> est causa, §. 307, quae exemplaris dicitur, eiusque causarum EXEMPLA-TVM<sup>2</sup> (estypon, copia) vocatur<sup>o</sup> EXEMPLAR, quod non habet aliud, est ARCHETYPON<sup>3</sup> (originale). Ex-emplar & exemplatum & coëxempla-ta connectuntur nexu causali, §. 313, qui NEXVS EXEMPLARIS est (typi-cus).

<sup>1</sup> das Muster,      <sup>2</sup> der Abdruck,      <sup>3</sup> das Urbild.

## S E C T I O VIII.

## SIGNVM ET SIGNATVM.

## §. 347.

Medium cognoscendae alterius exis-tentiae SIGNVM<sup>1</sup> est, signa finis SI-GNATVM<sup>2</sup>. Hinc signum est signati principium cognoscendi §. 315, & NE-XVS inter signum & signatum SIGNIFI-CATI-

CATIVVS 3 est, signoque tributus  
SIGNIFICATIVVS 4 dicitur, (vis, potestas).

1 das Zeichen. 2 das bezeichnete.  
3 der Zusammenhang der Zeichen.  
4 die Bedeutung.

## §. 348.

Signatum actuale, §. 347. vel praefens est, tunc SIGNVM dicitur DEMONSTRATIVVM 1; vel praeteritum, tunc signum dicitur MEMORICVM 2, (rememorativum, *μνηστικόν*), vel futurum, §. 298. tunc signum dicitur PROGNOSTICON 3.

1 ein Anzeigungs-Zeichen. 2 ein Erinnerungs-Zeichen. 3 ein Vorzeichen.

## §. 349.

Scientia signorum est (femiotica, femiologia philologica, symbolice) CHARACTERISTICA 1, eaque I. HERMENEUTICA 2 de inveniendis signis, tam PRIMITIVIS 3, quae non habent signa pro paribus, quam DERIVATIVIS 4, quae ex signis sunt composita. Horum modus compositionis essentiae signati fit similior, sunt ea ESSENTIALIA 5. Hermetica signorum derivatorum est COMBINATORIA 6. II. HERMENEUTICA 7, de cognoscendis

dis signorum signatis. Haec HERMENEUTICA UNIVERSALIS est 8. Characteristica prognosticorum est MANTICA 9.

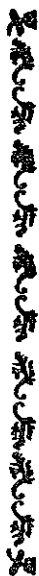
1 die allgemeine Zeichen-Kunst. 2 die erfindende. 3 einfache. 4 zusammengesetzte Zeichen. 5 wesentliche Zeichen. 6 die verbindende. 7 die denkende 8 die allgemeine Auslegungs-Kunst. 9 die Kunst der Vorbedeutungen.

## §. 350.

Signum repraesentationis est TERMINIVS (cf. §. 248. symbolum). Termini per vocem humanam visitores sunt VOCABULARIA 1. Series vocabulorum repraesentationes connexas significantium est ORATIO (sensus dista) 2. Completus vocabulorum in certa regione maior visitatorum est LINGVA PARTICULARIS 3. Lingua in certa minori regione visitator, a se ipsa, vii in aliis maioribus regionibus visitator est, differens, IDIOMA est 4. Idioma perfectius est DIALECTVS. Termini ductus, oculis observandi, sunt CHARACTERES STRICTIVS DICTI 5, cf. §. 67. Hi vel vocabulorum, NOMINALES 6, vel rerum signandarum vocabulis immediati, REALES 7, qui si aliam rem significant, quam

quam cui simillimi sunt, sunt HIEROGLYPHICI, societatum IN SIGNIA, si in omni lingua particulari legi possunt, eorum complexus est LINGVA UNIVERSALIS.

- 1 Wort.
- 2 Rede.
- 3 besondere Sprache.
- 4 Mund.
- 5 Zeichen.
- 6 Wort.
- 7 Sach-Charaktere.
- 8 Siegel, Perchalt, Wapen.
- 9 die allgemeine Sprache.



## PARS II. COSMOLOGIA.

### PROLEGOMENA.

§. 351.

COSMOLOGIA GENERALIS est scientia praedicatorum mundi generalium, eaque vel ex experientia propius, EMPIRICA, vel ex notione mundi, RATIONALIS.

§. 352.

Cosmologia principia psychologiae, theologiae, physicae, teleologiae, philosophiae practicae prima communens, refertur.

### NOTIO MVNDI AFFIRMAT. III

refertur, §. 2. cum ratione, ad metaphysicam, §. 1.

§. 353.

Cosmologia mundi 1) notionem, 2) partes, 3) perfectionem docet.



## CAPVT I. NOTIO MVNDI.

### SECTIO I.

#### NOTIO AFFIRMATIVA.

§. 354.

MUNDVS 1) (cf. §. 91, 403, 434. vniuersum,  $\pi\alpha\upsilon$ ) est series (multitudo, totum) actualium finitorum, quae non est pars alterius.

1 die ganze Welt.

§. 355.

Hic mundus existit. Ergo mundus est in se possibilis, §. 57, 18.

§. 356.

In hoc mundo sunt actualia extra se posita, hinc nexus vniuersalis actualis, §. 279, 306.

§. 357.